<u>הקליניקות למשפט ושינוי חברתי באוניברסיטת חיפה – סיכום שנתי</u>

אנו גאים להציג סיכום מפורט של העשייה בקליניקות במהלך שנת הלימודים תשע"ט. כבכל שנה, אנו נקדים כמה מלים על המרכז בכללותו, וכן סיכום כמותי של העשייה ולאחר מכן יבוא תיאור מפורט של הפעילות בכל קליניקה. כפי שהסיכום מדגים, הפעילות בקליניקות מגוונת ביותר, הן מבחינת הכלים המשפטיים בהם נעשה שימוש, והן מבחינת תחומי הפעילות והקהלים אליהם הפעילות פונה.

בשנת הלימודים תשע"ט פעלו במרכז שמונה קליניקות (אם כי הקליניקה לזכויות המיעוט הערבי-פלסטיני פעלה רק בסמסטר א' בשל אילוצי תכנית ההוראה של המנחה, ד"ר אילן סבן). עבור שתיים מהקליניקות שפעלו השנה זוהי שנת הפעילות הראשונה - **הקליניקה ליישוב סכסוכים ע"ש ליאון צ'רני ז"ל בניהולה של עו"ד, עו"ס ומגשרת דנה פיינרייך גילה; והקליניקה למימוש זכויות אדם באמצעות ההליך האזרחי בניהולה של עו"ד רעות כהן.** עם פתיחתן חלה הרחבה משמעותית במגוון הכלים המשפטיים בהם עושות הקליניקות שלנו שימוש, כך שאנו חושפים את הסטודנטים לידע רחב בכלים המשפטיים הקיימים.

שתי הקליניקות החדשות מייצגות תפישה קלינית אינטגרטיבית, השמה דגש על פיתוח מיומנויות משפטיות ויישומן במגוון תחומים ועבור מגוון אוכלוסיות. לפיכך הקליניקות הללו נועדו גם להוות משאב עבור הקליניקות האחרות לשם מתן טיפול משפטי מקיף ומקצועי. כבר בשנת הפעילות הראשונה הגיעו שתי הקליניקות החדשות להישגים יוצאים דופן, ואף שיתפו פעולה עם הקליניקות האחרות בתיקים ופרויקטים שונים.

מבחינת תחומי העיסוק וקהלי היעד, הקליניקות מייצגות את כל קשת החברה הישראלית, עם דגש על אוכלוסיות מוחלשות אשר קולן בדרך כלל אינו נשמע: אנשים בעוני, אנשים עם מוגבלות, מבקשי מקלט, נשים נפגעות תקיפה מינית ושורדות זנות, אנשים טרנסג'נדרים, אנשים זקנים, פלסטינים חסרי מעמד, המיעוט הערבי-פלסטיני, ועוד.

אף שהתיקים, הפרויקטים והלקוחות שלנו מגיעים מכל הארץ (ואף מחוץ לארץ), יש לנו, כמרכז קליני, מחויבות מיוחדות לקהילה בה אנו נטועים, כלומר חיפה והצפון. במהלך השנה העמיק המרכז הקליני את מעורבותו העירונית. בנוסף על שיתוף פעולה עם שני מרכזים קהילתיים בשכונות המערביות של חיפה, ופרויקט הדיור בשכונות הערביות, הקליניקה הקימה מוקד בהדר למתן סיוע משפטי לפליטים וחסרי מעמד בחיפה (המוקד שלנו מצטרף לקליניקה של הפקולטה לרפואה של הטכניון המעניקה טיפול רפואי לפליטים וחסרי מעמד). בנוסף, הקליניקה לישוב סכסוכים פועלת בשיתוף פעולה עם מרכז גישור של עיריית חיפה, ובמסגרת זו מקיימת גישורים וכן פרויקטים קהילתיים העושים שימוש בכלים אלטרנטיביים של יישוב סכסוכים.

קצת מספרים: יש לקחת בחשבון שנתונים כמותיים נותנים תמונה חלקית בלבד של הפעילות, שכן ישנם תיקים מאוד גדולים, שהעבודה עליהם נמשכת זמן רב, ואפילו שנים, ולעומת זאת תיקים מאוד קטנים ופשוטים. פרויקט של שינוי מדיניות גם הוא אינו בר השוואה לתיק פרטני. ובכל זאת, הנה נתונים מספריים על פעילות הקליניקות השנה.

בשנה"ל תשע"ט השתתפו בקליניקות 97 סטודנטים (ועוד 15 סטודנטים השתתפו בסמסטר א' במחצית השנייה של הקליניקה לסניגוריה ציבורית). **הקליניקות השונות העניקו סיוע משפטי למעל 300 פניות** (והרבה יותר לקוחות) בתחומי משפט מגוונים ובהם דיור, חינוך, חובות, זכויות סוציאליות, זכויות נפגעי עבירה, דיני עבודה, מעמד בישראל, ועוד. **ב-21 מקרים ייצגו הקליניקות תיקים בבתי משפט. הקליניקה ליישוב סכסוכים קיימה 25 גישורים. הקליניקות השתתפו בכ-10 הליכי חקיקה** ובכלל זה הופיעו בוועדות השונות של הכנסת. **סטודנטים וסטודנטיות מהקליניקות ומנחי ומנחות הקליניקות השתתפו בכ-30 כנסים, הרצאות לציבור וסדנאות**.

נתון נוסף שאנו נשאלים לגביו לעתים, הוא מניין מגיעות אלינו הפניות. בטבלה הבאה ישנו פירוט לגבי מקורות התיקים והפניות שלנו. כפי שמראה הטבלה, מרבית הפניות מגיעות אלינו "מפה לאוזן", לאור המוניטין המקצועי של עורכות ועורכי הדין. קליניקות וארגונים שעמן אנו משתפים פעולה מהווה מקור מרכזי נוסף לפניות. אנו במיוחד גאים כאשר פרויקטים נוצרים כתוצאה

מיוזמה של סטודנטיות וסטודנטים בקליניקה המזהים בעיה או אתגר ופועלים למציאת פתרון משפטי.

	פנייה לקלינאית	קליניקה אחרת	שתפ עם ארגונים	מרכזי זכויות שלנו	קו-חם/אתר/פייסבוק	יוזמה של סטודנטיות	יוזמה קלינאית
זכויות אדם	17	5	16	7	-	-	4
ישוב סכסוכים	2	2	48	-	2	4	3
פמיניזם משפטי	13	2	4		1	3	
זכויות אדם בחברה	1	-	5	10	-	-	3
משפט טכנולוגיה וסייבר	4	-	8	-	-	-	14
חינוך	140	-	20	10	30	-	-
המיעוט הערבי	3	-	3		-	-	3

הקליניקה למימוש זכויות אדם באמצעות ההליך האזרחי

מנחה קלינית: עו"ד רעות כהן
מנחה אקדמי: ד"ר יהודה אדר

הקליניקה למימוש זכויות אדם באמצעות ההליך האזרחי היא קליניקה חדשה שהחלה לפעול בשנת הלימודים תשע"ט בניהולה של עו"ד רעות כהן.
באופן מסורתי, הכלים בהם משתמשים עורכי דין שעוסקים בקידום זכויות אדם הם לרוב כלים מהמשפט הציבורי (עתירה לבג"ץ ולבית המשפט לעניינים מנהליים; הגנה על זכויות חשודים ונאשמים במשפט הפלילי; קידום חקיקה וחקיקת משנה). בעשור האחרון התחדדה ההבנה שעל אף חשיבותם, הכלים מהמשפט הציבורי אינם מספקים, הן בשל הסעדים המוגבלים שהכלים מעניקים לנפגעים והן על רקע ההשפעה הגוברת של חברות ומוסדות פרטיים על זכויות האדם.
כך למשל, לצד עתירות לבג"ץ בטענה שגובה הקצבאות שמעניקות המדינה לא מספיקות למחייה בכבוד ולכן פוגעות בזכות היסוד לקיום בכבוד, מתקיים מאבק משפטי יום יומי בלשכות ההוצאה לפועל בדבר התוכן הממשי של הזכות, כפי שהיא (לא) מתבטאת בפסיקת צו תשלומים חודשי לחייבים הנמצאים בעוני. וכן, כאשר בית המשפט מורה לשחרר אדם ממעצר משום שנעצר ללא חשד סביר, חירותו של אותו אדם מובטחת מעתה ואילך, אך הוא אינו מפוצה על נזקיו לאחור. יתרה מזו, קיימת הרתעת חסר כלפי התנהלות בלתי תקינה של המשטרה וגורמי התביעה. ההליך האזרחי ישמש הן כדי לפצות על הפגיעה בחירות בעבר והן ככלי אפקטיבי למניעת פגיעה לא מוצדקת בחירות בעתיד.
הקליניקה למימוש זכויות אדם באמצעות ההליך האזרחי הוקמה מתוך הצורך האמור והציבה לה מספר מטרות מרכזיות: קידום זכויות אדם, בפרט של אוכלוסיות מוחלשות, באמצעות ההליך האזרחי; הענקת מיומנות בכלי המשפט האזרחי לסטודנטים ולסטודנטיות; ופיתוח כלים ותובנות שיעמיקו וירחיבו את היכולת לקדם זכויות אדם באמצעות ההליך האזרחי.
בשל מאפיינים מיוחדים אלה, משתפת הקליניקה פעולה עם קליניקות נוספות וארגונים חברתיים במתן טיפול משפטי משלים. כך למשל, הקליניקה עבדה במהלך הסמסטר על הכנת תביעה בשם משפחה של ילד עם אלרגיות נגד הגן בו למד בשל נזק שנגרם לו. תיק זה הועבר מהקליניקה למשפט ומדיניות חינוך, שהגישה במהלך השנה עתירה לבג"ץ בנושא המדיניות הכללית בדבר התמודדות עם ילדים אלרגיים במעונות יום. כמו כן הקליניקה מטפלת במספר מקרים של מעצרי שווא, תיקים אשר הועברו מהקליניקה לסניגוריה ציבורית ומערכת הצדק הפלילית.
בקליניקה השתתפו 12 סטודנטים וסטודנטיות, כולם בשנה ג'.

I. תיקים פרטניים

הקליניקה מעניקה סיוע משפטי בתחומים של חובות, מוגבלות, דיור, זקנה, ועוד. התיקים מגיעים ממגוון מקורות ובהם פניות לקלינאית, סניגוריה ציבורית, אגודת הלהט"ב, מרכזי זכויות של הקליניקות במערב חיפה. במקרים המתאימים, הסיוע המשפטי מתבטא גם בייצוג בבתי משפט:

1. סיוע משפטי בחובות

הקליניקה מעניקה סיוע משפטי ללקוחות בנושאי חובות, ובכלל זה חובות לבנקים וגופים פרטיים, חובות בהוצאה לפועל, חובות הנגבים ע"י מרכז לגביית חובות ועוד. להלן מספר דוגמאות:

- הקליניקה הגישה בקשה לאיחוד תיקים וקביעת צו תשלומים בשם אישה חד הורית שסבלה בעבר מאלימות מצד בן זוגה וכיום מגדלת לבדה שלושה ילדים, אחד מהם עם מוגבלות. האישה הגיעה אלינו על רקע עיקול שהוטל על משכורתה במקום עבודה חדש. בקשתנו לאיחוד תיקים התקבלה, ונקבע ללקוחה צו תשלומים במתאים ליכולותיה, והעיקול בוטל.
- הקליניקה סייעה לאישה שהחלה הליכי פשיטת רגל ובשלהי ההליך בא כוחה דרש ממנה סכומים נוספים בניגוד להסכם שכר הטרחה. פנינו לעוה"ד והוא החליט לסגת מהדרישה ולהמשיך לייצג אותה עד לקבלת ההפטר, כפי שהוסכם ביניהם מלכתחילה.
- הקליניקה מעניקה סיוע משפטי לאישה ממוצא אתיופי שאינה דוברת עברית. לאחר ששילמה 7,000 ₪ לקבלן שיפוצים הוא מתחמק ממנה, מסרב לבצע את העבודות או להחזיר את הכסף.
- הקליניקה סייעה לאישה שבעקבות התראה לפני עיקול התברר לה שקיימים על שמה דוחות חנייה שמעולם לא הומצאו לה בדואר. למרות דרישותיה, העירייה לא המציאה לה את העתקי דוחות ואישורי המשלוח בדואר. לאחר התערבותנו, העירייה המציאה את הדוחות, והקליניקה סייעה ללקוחה לבחון האם הדו"חות הומצאו כדין.

- לקליניקה הגיע פונה שאמו המבוגרת, שאינה שולטת בשפה העברית, נתבעה על-ידי חברה משכנת כערבה של דייר דיור ציבורי שלא שילם שכירות במשך כמה שנים, ואף ניצל את הלקוחה. בשנת 2010 עמידר תבעה את האישה, אך היא לא התגוננה בהליך מכיוון שהדייר אמר לה שהכל בטיפולו ואין לה מה לדאוג, וכך היה גם כאשר עמידר פתחה נגד האישה תיק הוצאה לפועל. בשל חלוף הזמן מדובר בתיק מורכב, אולם הסטודנטים מצאו טענות משפטיות טובות לזכות האישה, וסייעו ללקוחה בהחלטה האם לתבוע בבית משפט או להתפשר. בעקבות הייעוץ, הפונה החליטה להגיע להסכם פשרה עם עמידר.
- הקליניקה מסייעת לאישה שרכשה שירות טיפולי מעסק, כאשר באותו מעמד שווקה לה הלוואה שתאפשר לה לפרוס את העסקה לתשלומים. האישה התחרטה במועד הקבוע בחוק, אולם העסק מסרב להחזיר לה חלק מהכסף וכן חברת ההלוואה מסרבת לקבל את בקשתה לפרעון מוקדם של ההלוואה. לעמדת הקליניקה, המתווה המשפטי שהעסק יצר עם החברה הוא מתווה שמנסה לעקוף את ההוראות הקוגנטיות של חוק הגנת הצרכן. בנוסף לכך, הקליניקה סבורה כי חוזה ההלוואה נוגד את הוראות חוק הלוואות חוץ בנקאיות. הקליניקה מסייעת לאישה, נשלח מכתב התראה ראשון ובמידת הצורך תוגש תביעה.
- הקליניקה מסייעת לאסירים משוחררים עם קנסות והגבלות איתם הם מתמודדים לאחר תום המאסר. במקרה אחד, אנו מסייעים לאסיר משוחרר להגיש בקשת חנינה מקנס בסכום שבו הוא לא יכול לעמוד עקב מצב בריאותי וכלכלי. במקרה נוסף אנו מסייעים לאסיר משוחרר בבקשתו לחנינה משלילת רישיון לצמיתות, דבר שמקשה עליו לעבוד ולפרנס את משפחתו.

2. הגנה על זכויות חייבים בהליכי גבייה מינהלית

גבייה מינהלית היא גבייה דרקונית וכופה, במסגרתה גופים אשר להם קיימת סמכות הגבייה (בעיקר עיריות) משמשים כתובעים, שופטים ומבצעים. בפני האזרח ניצבים חסמים רבים למימוש זכויותיו מול אותו הגוף, ולפיכך נוצר חשש לפגיעה בזכות להליך הוגן, הזכות לקניין, הזכות לקיום בכבוד ועוד. במהלך השנה הקליניקה טיפלה במספר פניות בנושא גביית חובות מסוג זה. פנייה של אישה שעיריית תל-אביב עיקלה לה כספים מחשבון הבנק בגין דוח על נסיעה בנת"צ. האישה מעולם לא קיבלה את הדוח -ומשכך גם לא קיבלה הזדמנות להחליט אם לשלם או להישפט - ולא קיבלה התראה לפני עיקול, כפי שהחוק מחייב. הסטודנטים ניסחו והגישו בשם הלקוחה כתב תביעה להשבה ופיצוי בגין גבייה רשלנית ועיקול שלא כדין שהוגש בבית משפט לתביעות קטנות. במהלך סמסטר ב', הסטודנטים למדו את כתב ההגנה של העירייה וניסחו כתב תשובה שהוגש לבית המשפט. הדיון בתביעה התקיים ביום 14.7.2019 בבית המשפט לתביעות קטנות. הסטודנטים שטיפלו בתיק ביקשו מבית המשפט היתר לייצוג, ובית המשפט העניק רשות זו. במסגרת הדיון התביעה נמחקה בהסכמה. העיסוק של הקליניקה בנושא גבייה מינהלית יימשך בשנה הבאה. בין היתר, הקליניקה עומלת על כתיבת מדריך להליכי גבייה מינהלית בבית משפט לתביעות קטנות והעברת הדרכות בנושא זה בקהילה.

3. פרויקט סיוע משפטי וקידום זכויות לאנשים מקהילת הלהט"ב

אין כיום קליניקה משפטית בארץ שעוסקת באופן ספציפי בזכויות להט"ב ומרבית הסיוע המשפטי שניתן ללהט"ב עוסק בהפליה או בענייני מעמד אישי. אולם, הבעיות בהם נתקלים אנשים להט"ב הן מגוונות ופעמים רבות נתפסות, בטעות, כלא קשורות לזהות המגדרית או המינית שלהם. לכן, הם מתקשים לקבל סיוע משפטי בארגוני הבית השונים.

תפיסת הקליניקה היא כי פעמים רבות ההדרה שחווים להט"ב על רקע זהותם מובילה להדרה במגוון זירות נוספות ועלולה להוביל להדרדרות לעוני וצבירת חובות, אי-מיצוי זכויות בתחום הבריאות, הדיור, הבטחון הסוציאלי, ועוד. על כן, הקליניקה לקחה על עצמה להעניק סיוע משפטי מקיף לאנשים להט"ב ובתוך כך לעשות את החיבור בין הבעיה המשפטית לזהות המגדרית גם כאשר נראה שחיבור כזה לא קיים. בנוסף, הקליניקה תשתתף בפרויקטים לקידום מדיניות במקרים המתאימים.

- הקליניקה סייעה לאישה טרנסג'נדרית שלפני מספר שנים פנתה לחדר מיון על רקע ניסיון אובדני. עקב קשיים במיצוי זכויות וחשש מטרנספוביה במגעיה עם רשויות ונותני שירות, האישה לא פנתה לקופת החולים להוצאת התחייבות (טופס 17). עקב כך נצבר לה חוב בבית החולים ונפתח נגדה תיק הוצאה לפועל. פנינו לקופת החולים להשגת ההתחייבות בדיעבד, שכיסתה חלק מהחוב. לאחר ניהול משא מתן עם בית החולים, בית החולים השתכנע שיש למחול לה על שארית החוב (אגרות ותשלום שכר טרחה לעו"ד) והורה לסגור את התיק נגדה בהוצאה לפועל.
- הקליניקה מסייעת לאישה טרנסג'נדרית דרוזית שביקרה בחדר מיון מספר פעמים בעשור האחרון על רקע תקיפות מיניות. החובות הצטברו לכדי מספר תיקים שנפתחו נגדה

בהוצאה לפועל. גם היא התקשתה לאורך השנים במיצוי זכויות מול קופת החולים. ראשית סייענו לה למצות זכויות מול בית החולים על-מנת לקבל ללא עלות סיכומי טיפול מהביקורים הישנים. במקביל יצרנו קשר עם רופאה מומחית בתחום הטיפולים שקיבלה האישה, ובסיוע הרופאה אנו מלווים אותה בהוצאת התחייבויות מקופת חולים על הביקורים הישנים.

- הקליניקה סייעה לאישה טרנסג'נדרית דרוזית, שמשפחתה לא מקבלת אותה, ולאורך השנים ספגה מהם אלימות פיזית וכלכלית. עקב התקופה הקשה ובעקבות בריחה מהבית, היא צברה חובות לחברות סלולר ונפתחו לה תיקים בהוצאה לפועל. סייענו לה במשא ומתן והחוב הופחת בכ-20%.
- הקליניקה סייעה לצעיר הומוסקסואל ערבי צעיר שנסחט כלכלית על-ידי בעל מכולת באזור מגוריו על רקע זהותו. בעל המכולת טען שהבחור חייב לו כספים וסירב להמציא הוכחות. הבחור חשש לפנות למשטרה או לערב את משפחתו. לאחר מכתב מטעמנו, בעל המכולת הפסיק לדרוש כספים. לאחרונה שלחנו מכתב נוסף בדרישה לקבל חזרה את הכספים שכבר שולמו על ידי הצעיר לבעל המכולת.
- הקליניקה העניקה ייעוץ משפטי לצעיר טרנסג'נדר בשאלות לגבי חוזה שכירות ממנו הוא מבקש להשתחרר.
- במהלך סמסטר א' העניקה הקליניקה סיוע משפטי לאשה א-בינארית אשר מועדון סרב להכניסה. הלקוחה הגישה תביעה קטנה נגד המועדון, ולאחר שהנתבעים לא התייצבו לדיון קיבלה פסק דין לטובתה.
- **זכויות אנשים טרנסג'נדרים במערכת הבריאות**

הקליניקה משתפת פעולה עם פרוייקט גילה להעצמה טרנסית בפרוייקט לקידום זכויות טרנסג'נדרים במערכת הבריאות. במסגרת הפרויקט הוגשו שתי בקשות חופש מידע בנושא הועדה להתאמה מגדרית ("שינוי מין") על מנת לאסוף ולמפות נתונים. במהלך סמסטר ב' קיבלנו תשובות לבקשות חופש המידע, ואנו מעבדים יחד עם פרוייקט גילה את הנתונים. בשנת הלימודים הבאה נוכל לפעול לקידום מדיניות בהתאם למידע שהתקבל.

בנוסף, במהלך סמסטר ב' פנינו לוועדה להתאמה מגדרית ולמשרד הבריאות, לאחר שהגיעו אלינו פניות לפיהן הוועדה מעניקה לכאורה יחס מועדף ועזרה צמודה יותר למטופלים שמבקשים לעבור פרוצדורות רפואיות בבית החולים תל-השומר, לעומת מטופלים המבקשים לעבור פרוצדורות דומות בבתי חולים ציבוריים אחרים. הוועדה אמנם ממוקמת בבית החולים תל-השומר, אולם מדובר בוועדה ארצית בלתי תלויה שנדרשת להעניק שירות תוך הסתכלות על טובת המטופל בלבד, בדגש על מימוש הזכות שלו לאוטונומיה. ביקשנו הבהרות מהוועדה ומשרד הבריאות בעניין זה.

עוד באותה פנייה הבאנו לתשומת לב משרד הבריאות כי קיים אי-סדר בקופות החולים ביחס לאנשים טרנסג'נדרים ובקשתם לביצוע התאמה מגדרית. כך, חלק מקופות החולים מנפיקות התחייבויות (טופס 17) למימון פרוצדורות מסוימות, אך לא לפרוצדורות אחרות, וחלק מהקופות עדיין סבורות באופן שגוי שהתחייבויות מסוימות יינתנו בכפוף לאישור הוועדה בלבד. מצב הדברים שונה לא רק בין הקופות אלא גם בין המחוזות של כל קופה. על רקע מצב דברים זה ביקשנו ממשרד הבריאות להבהיר לקופות החולים כי ישנן פרוצדורות אותן ניתן לעבור על בסיס מודל "הסכמה מדעת", ללא צורך באישור הוועדה להתאמה למגדרית וכי יש לנהוג בעניין זה באופן אחיד למטופלים בכל הקופות ובכל המחוזות של כל קופה, שכן נדמה כי מטופלים טרנסג'נדרים בפריפרייה מופלים לרעה בנושא.

בחודש יולי 2019 הגישה הקליניקה בקשה בשם פרוייקט גילה להעצמה טרסנית ובשם האגודה לזכויות הלהט"ב להצטרף כידיד בית משפט להליך של אשה טרנסית שביקשה מימון דרך סל הבריאות לניתוח נישוי פנים (מלשון הפיכה לנשי) וסורבה. בבקשה טענה הקליניקה כי ניתוח נישוי פנים איננו ניתוח קוסמטי אלא יש לו חשיבות רפואית על מנת לטפל בדיספוריה מגדרית. ביום 31.7.2019 התקיים הדיון המקדמי, והקליניקה צורפה כידיד בית משפט. ההליך תלוי ועומד.

4. סיוע לאנשים עם מוגבלויות

- הקליניקה מייצגת אדם עם מוגבלות נפשית בבקשה לצו פינוי שהוגשה נגדו על-ידי ספק שירותי הדיור המוגן שלו. במקביל להליך המשפטי, אנו מלווים אותו במיצוי זכויות מול וועדת סל שיקום מחוזית וספקי שירות למשרד הבריאות בתחום הדיור.
- הקליניקה העניקה ייעוץ משפטי לאישה עם מוגבלות שביקשה לסיים חוזה שכירות לאחר שהדירה התגלתה כדירה לא ראויה למגורים.

- הקליניקה מייצגת לאישה המתניידת עם כיסא גלגלים במקרה בו נהג אוטובוס סירב לפתוח עבורה את הרמפה בדלת האחורית של האוטובוס. מכתב ההתראה לחברת האוטובוסים נשלח ואנו ממתינים למענה.
- אנו מייעצים לאם לילדה עם מוגבלות שפוטרה מעבודתה. כרגע אנו בוחנים האם העובדות מצביעות על כך שהיא פוטרה על רקע מוגבלות הבת. במידה וכן נסייע לה בתביעת פיצויים.
- אנו מייעצים לאישה עם מוגבלות נפשית אשר מעוניינת להוציא רישיון נהיגה. על-מנת להתחיל בשיעורי הנהיגה, אנשים עם מוגבלות נפשית אשר נוטלים תרופות צריכים לעבור בדיקת כשירות רפואית לנהיגה במסגרת ועדת מומחים של משרד הבריאות. הדרכנו את האישה לקראת הוועדה, ובמידה והיא לא תקבל אישור, נשקול לסייע לה בערעור.

5. ייצוג נתבעת בתביעת השתקה בגין פוסט על הטרדה מינית

יחד עם הקליניקה לפמיניזם משפטי. ראו פירוט שם. הטיפול הסתיים במהלך סמסטר ב׳, כאשר נחתם הסכם גישור לשביעות רצון הלקוחה.

6. רכישת דיור ציבורי וחובות

בסמסטר א׳ הקליניקה ייצגה את האגודה לצדק חלוקתי בבקשה להצטרף כידיד בית משפט לערעור שעסק באפשרות של דייר בדיור ציבורי הרוכש את הדירה שבה הוא מתגורר לצרף את המשכנתא לאיחוד התיקים. בית משפט אימץ את עמדת הקליניקה וקבע כי לקיחת הלוואה לרכישת דירת דיור ציבורי במסגרת איחוד תיקים בהוצאה לפועל היא הוצאה חיונית, ולכן אין לראות במשכנתא חוב חדש המבטל את הסדר התשלומים. ראו כתבה שהתפרסמה על אודות התיק.

7. הפליה בקבלה לעבודה בגין חובות

הקליניקה מייצגת אדם שלא התקבל לעבודה לאחר שבתגובה לשאלה במבחן מיון אותו חויב לעבור הוא סיפר כי יש לו חובות. מבחן המיון קבע כי מרכיבי אישיותו תקינים, אולם בשל העובדה שיש לו חובות הוא מועד לעבריינות תעסוקתית. לעמדת הקליניקה מדובר בהפליה בקבלה לעבודה שכן מדובר בשוני לא רלוונטי וקביעה לא מהימנה המבוססת על דעות קדומות כנגד אנשים בעוני. כמו כן, הקליניקה סבורה כי מקום העבודה הפר את החובות המוטלות על מעסיק המשתמש במבחני מיון. הסטודנטים ערכו מחקר וכתבו טיוטת כתב תביעה אך לצערנו, הלקוח נכנס להליכי פשיטת רגל ועוה״ד המייצגת אותו בפשיטת הרגל המליצה לו שלא לתבוע בשלב זה.
בשל חשיבות העניין, הקליניקה החליטה לטפל בסוגיה באופן עקרוני ועל כן פנינו לנציבות שוויון הזדמנויות בעבודה וקיימנו עמם פגישה במהלכה הוסכם כי הנושא יקודם, בין היתר מול מכוני המיון. לעמדתנו מדובר במקרה קלאסי של עוולה שעוד אין לה שם, לכן במקביל למחקר והפעולה המשפטית כנגד התופעה נפעל גם להעלאת מודעות להפליה זו.

8. תביעת פיצויים בגין מעצר שלא כדין

הקליניקה מייצגת קטינה בתביעת פיצויים על מעצר שלא כדין. הקטינה שהתה בביתה בעת שהגיעו לבצע חיפוש אחר ראיות בעבירות בהן האחים שלה היו חשודים. במהלך החיפוש השוטרים מצאו בתיק הקטינה ערכת עבודה שנחשדה להיות ערכת פריצה ואז הודיעו לה כי היא עצורה בחשד לפריצת בתים. הקטינה נעצרה ללא חשד סביר וללא בחינת חלופת מעצר, עברה חקירה קשה מבלי שניתן לה ייעוץ משפטי מקדים, נכלאה בתא מעצר עם אישה בגירה ועוד. למחרת הקטינה שוחררת לאחר שבית המשפט קבע שלא היה חשד סביר לעצור אותה. בחודש יולי 2019 הוגשה בשמה תביעה על סך 30,000 ש״ח בגין הזק הנפשי שנגרם לה בעקבות המעצר.
הקליניקה קלטה שתי פניות נוספות של לקוחות שנעצרו שלא כדין. כל התיקים הופנו אלינו מהסניגוריה הציבורית.

9. ייצוג ילד אלרגי שנפגע במסגרת חינוכית

הקליניקה מייצגת ילד אלרגי בתביעתו נגד הגן בו למד לאחר שבשל אי עמידה בחובותיהם כלפי ילדים אלרגיים, נגרמה לו פגיעה בריאותית. התביעה בשלבי הכנה והעבודה עליה תימשך בשנה הבאה. ותוגש בסוף השנה כשהילד יסיים לימודיו בגן. (הועבר מהקליניקה למשפט ומדיניות חינוך, אשר מטפלת בנושא של ילדים אלרגיים).

II. <u>פרויקטים לשינוי מדיניות</u>

1. זכויות חייבים

ריבית פיגורים: בסמסטר ב' הגישה הקליניקה ביחד עם האגודה לזכויות האזרח נייר עמדה לוועדה לבחינת הריביות לפי חוק פסיקת ריבית והצמדה בראשות סגן החשב הכללי שבמשרד האוצר, בהתאם לקול הקורא שפרסמה הוועדה. נייר העמדה התייחס בעיקר למנגנון של ריבית הפיגורים, עמו אנשים בעוני הכי מתקשים להתמודד. אנשים בעוני נכנסים למעגל חובות ולא מצליחים לצאת ממנו במשך שנים רבות מכיוון שריבית הפיגורים מגדילה את החוב בשיעור גבוה יותר מיכולת התשלום החודשית של החייב העני. בנייר העמדה טענו כי לריבית פיגורים תכלית עיקרית והיא לתמרץ את החייב לשלם בזמן ולאכוף זאת על-ידי סנקציה אזרחית במקרה שלא שילם בזמן. כלומר, מדובר במכשיר להכוונת התנהגות. לעומת זאת, לריבית "הרגילה" בתוספת הצמדה יש תכלית אחרת והיא לשמור על ערך הכסף ולפצות את הנושה עבור השימוש שיכול היה לעשות בכספו. על רקע תכליות אלה הסקנו כי ריבית הפיגורים כיום חוטאת למטרותיה ופוגעת בזכות לקניין ובזכות לקיום בכבוד של חייבים, והצענו מספר הצעות לשינוי המצב החוקי.

הערות על הצעת חוק להפחתת ריבית פיגורים: בסמסטר א', הגישה הקליניקה, ביחד עם האגודה לזכויות האזרח, הערות להצעת חוק שמבקשת להפחית 25% ריביות פיגורים בתיקי הוצאה לפועל לחייבים שמשלמים. הצעת החוק הממשלתית נולדה אחרי שנים של ביקורת על גובה ריביות הפיגורים בהוצאה לפועל שמכפילה ואף משלשת את החוב. בעקבות הערותינו בגלגול הקודם של הצעת החוק, החוק יחול על גופים שבעבר הוחרגו כגון בנקים, חברות סלולר, אשראי וכו' (שלהם רוב התיקים עם הריביות הגבוהות). עם זאת, אחת ההערות הכי חשובות שלנו לא נכללה בנוסח החדש - להגדיל את שיעור מחיקת הריבית האפשרי מ-25% לעד 100%, מכיוון שהשיעור 25% הוא נתון שרירותי שלא מבוסס על עובדות ונתונים. הקליניקה טוענת כי מכיון שלאנשים בעוני אין כסף לשלם, הרי ריבית פיגורים איננה מהווה תמריץ אלא עונש שמושת רק על אנשים בעוני. תכלית עונשית כזו, במסגרת הליך אזרחי, היא פסולה. יתרה מזאת, אם אדם כבר משלם את חובו, אין טעם להפעיל ריבית שבתוכה מגולם מרכיב התמריץ. הקליניקה תפנה יחד עם האגודה לזכויות האזרח למפלגות השונות על מנת שיחילו דין רציפות על הצעת החוק.

אסירים חייבים: אחת הבעיות הגדולות עמם מתמודדים אסירים משוחררים עם חזרתם לחברה היא חובות כספיים. יכולת האסיר לשלם חובות במהלך תקופת המאסר היא מוגבלת, בפרט כאשר מדובר באסירים ממעמד סוציו-אקונומי נמוך. למרות זאת, החובות ממשיכים לצבור ריביות פיגורים גבוהות במהלך תקופת המאסר וכשהאסיר משתחרר הוא מגלה שחובותיו תפחו לממדים גדולים. חוסר היכולת של האסיר המשוחרר לפרוע את חובותיו עלול לפגוע בהליך השיקום שלו. בסמסטר א' הקליניקה הגישה לרשות האכיפה והגבייה בקשה לפי חוק חופש המידע לקבלת נתונים על סכומי ריביות פיגורים על חובות של אסירים ומדיניות מחיקת הריביות לאסירים. התשובה הגיעה במהלך סמסטר ב', והקליניקה כעת מנתחת את הנתונים. בשנת הלימודים הבאה תחליט הקליניקה כיצד לפעול לקידום מדיניות בעניין זה.
בנוסף, הקליניקה משתפת פעולה עם האגודה לזכויות האזרח, הסניגוריה הארצית, רשות לשיקום האסיר והסיוע המשפטי לצורך בחינה מעמיקה של אפשרויות הפעולה בנושא. בין הנושאים שעל הפרק: מאסר חלף קנס, הסדרי חובות לאסירים בתוך כתלי הכלא, עיקול כספי קנטינה ועוד.

2. זכויות ערבים בדיור ציבורי

בעקבות התיק הפרטני שהקליניקה טיפלה בו בעניין הערבות לדיור ציבורי, הקליניקה בוחנת האם החוזים האחידים של החברות המשכנות פוגעים בזכויות הערבים. יודגש כי לרוב מדובר באוכלוסיות מוחלשות כיוון שבני משפחה משמשים ערבים לדייר הדיור הציבורי. כדי לבחון את היקף התופעה הקליניקה הגישה למשרד השיכון בקשה לפי חוק חופש מידע במסגרתה התבקשו נתונים על היקף התביעות שהוגשו נגד ערבים, היקף הפשרות וכיו"ב. אנו עדיין בהתכתבויות מול משרד השיכון, שטוען שהמידע המבוקש נמצא בחברות המשכנות ועלות הפקת המידע מוערך במאות אלפי שקלים.

III. <u>סיוע משפטי במרכזי זכויות</u>

הקליניקה מעניקה סיוע משפטי בנושאי משפט אזרחי, ובמיוחד חובות והוצאה לפועל, דיור, ועוד, בשני מרכזי זכויות בחיפה.

הקליניקה למשפט ומדיניות חינוך

מנחה קליני: עו"ד הרן רייכמן

מנחה אקדמית: ד"ר תמי הראל בן שחר

הקליניקה למשפט ומדיניות חינוך פועלת זו השנה השמינית בפקולטה למשפטים באוניברסיטת חיפה, והינה כיום הגורם המשפטי המוביל בישראל במאבק החברתי למען שוויון הזדמנויות בחינוך. בשנים מאז הקמתה, צברה הקליניקה מומחיות וניסיון בתחום משפט ומדיניות חינוך. הקליניקה מפעילה "מוקד לשוויון הזדמנויות בחינוך", הפעיל לאורך כל השנה בפניות לקליניקה באמצעות דואר אלקטרוני, דף פייסבוק ופניות ישירות לעו"ד הרן רייכמן. מרבית הפניות מגיעות בעקבות שמועות פה לאוזן לאור המוניטין שרכשה לה הקליניקה ומיעוטן בהפנייה מארגונים חברתיים אחרים. מדי שנה, החל מהמחצית השנייה של חודש אוגוסט ועד אמצע חודש ספטמבר מתקיים קו חם טלפוני לפניות הורים ותלמידים, אותו אנו מפרסמים באמצעות רשתות חברתיות.

הפניות בהן הקליניקה מטפלת הן מגוונות, ובהן: הפליה במערכת החינוך, פגיעה בזכות לחינוך חינם, אי מימוש זכויות בחינוך מיוחד, ועוד. הפונים לקליניקה מגיעים ממלוא מרחב האוכלוסיות בחברה הישראלית – חילוניים, חרדים, דתיים וערבים, כאשר דגש מיוחד ניתן על הטיפול באוכלוסיות מוחלשות ובתיקים בהם ישנה השפעה על ציבור רחב בדגש על אותן אוכלוסיות ש"קולן לא נשמע".

מתחילת השנה הקליניקה טיפלה בלמעלה מ-200 פניות פרטניות, הגישה כ-10 לבתי משפט, התייצבה בוועדת החינוך של הכנסת כ-10 פעמים והגיעה לכ-8 ועדות שונות של משרד החינוך בענייני חינוך מיוחד, ילדים חולים ותשלומי הורים.

בשנת הלימודים תשע"ט השתתפו בקליניקה 16 סטודנטים וסטודנטיות שעסקו, בין היתר, בתיקים הבאים:

I. תשלומי הורים

1. בג"צ חוזר התשלומים (בג"צ 5004/14)

הקליניקה מייצגת קואליציה של ארגונים (האגודה לזכויות האזרח בישראל, עמותת ידיד, האגודה למען יוצאי אתיופיה וארגון "הלה למען החינוך") ועשרות הורים בעתירה לבג"ץ כנגד חוזר מנכל משרד החינוך המכשיר תשלומי הורים גבוהים במיוחד בבתי ספר ייחודיים, מכשיר גביית תשלומים עבור מקצועות בגרות ואף הקים ועדות חריגים המאפשרות לחרוג מהנורמות הבסיסיות של הדין של עקרון חינוך חינם. יצוין כי עצם הגשת העתירה השפיעה רבות על הנעשה בתוך משרד החינוך. תיק זה הוא חלק מהותי במאבק הקליניקה בהפליה הקיימת במערכת החינוך על רקע חברתי כלכלי וקיומם של בתי ספר ממלכתיים ל"עשירים בלבד".

עתירת הטאבלטים (בג"צ 6214/15)

הקליניקה הגישה עתירה בשם חתן פרס ישראל לחינוך, פרופ' גבריאל סלומון ז"ל, ח"כ פרופ' יוסי יונה ולמעלה ממאה הורים מכ-8 רשויות מקומיות שונות כנגד ההיתר לגביית תשלומים מהורים עבור רכישת אמצעי קצה טכנולוגיים תוך הפרת הוראות הדין בדבר חינוך חינם.

2. העתירה המאוחדת

בחודש מאי 2018 הגישה הקליניקה עתירה מאוחדת בשני התיקים בת 64 עמודים כתובים ולמעלה מ650 עמודי נספחים, במסגרתה הצגנו תמונה רחבה של השלכות חוזרי המנכ"ל – החל מהפגיעה בעקרונות חינוך ממלכתי, הפרת הדין, ניצול החוזרים לנטילת כספים שלא כדין על ידי רשתות פרטיות ובעיקר יצירת מסגרות נפרדות להורים לבעלי ממון ולכאלו שאינם. לעתירה המתוקנת היה הד לא קטן בכלי התקשורת – ראו קישורים לתכנית הבוקר של קשת, לאתר וואלה, מעריב, דה מרקר וכלכליסט.

הדיון בעתירה המאוחדת התקיים ביום 1.4.19 ובימים האחרונים התקבל פסק דין הדוחה את העתירה (אף שבית המשפט פסק הוצאות משפט לטובת הקליניקה). הקליניקה לומדת את פסק הדין ושוקלת להגיש בקשה לדיון נוסף.

3. השבת כספי תל"ן (עת"מ 9273-12-18 (י"ם))

בתחילת חודש דצמבר 2018 הגישה הקליניקה עתירה כנגד משרד החינוך אשר תחייב אותו לנקוט בצעדים להשבת כספי תל"ן שנגבו שלא כדין להורים לתלמידות מאולפנת רבבה. טענה מרכזית אותה העלנו בעתירה היא כי תשלומי התל"ן אינם משמשים למטרתם וכי מוסדות החינוך מנצלים אותם למטרות חינוכיות אחרות "במקרה הטוב" ובכך פוגעים בשוויון בין מוסדות החינוך השונים ולצרכים שאינם קשורים לתלמידים "במקרה הרע". אנו רואים בעתירה זו כחלק משלים הכרחי במאבק ביצירת

פערים במערכת החינוך באמצעות גביית תשלומי הורים לצד העתירה כנגד חוזר המנכ"ל, באשר לא די יהיה בהסדרה ראויה של אפשרויות הגבייה אלא נדרשת גם אכיפה ראויה.

בעקבות הגשת העתירה נערך דו"ח בקרה בבית הספר בעקבותיו הורתה המדינה על החזר כספים שנגבו ביתר או לא סופקו בגינם שירותים. עם זאת, תגובת המדינה מתעלמת מגזל של כספים על ידי הרשת, גזל שהוכח בדו"ח הבקרה. אנו ממשיכים בהליכים להם תהיה השלכה על מאות בתי ספר ויכולים להוביל לדרישת החזר של מאות מיליוני שקלים שנגבו מהורים שלא כדין עבור תשלומים על שירותים הניתנים מהמדינה.

4. סנקציות לגביית תשלומי רשות

החל מהשנה החולפת זיהתה הקליניקה תופעה של רשויות מקומיות ומוסדות חינוך המבקשים לכפות על הורים תשלומי רשות בניגוד לדין באמצעות תביעות על סכום קצוב בהוצאה לפועל. במהלך השנה הקודמת עצרנו מספר הליכים לגביית תשלומים מסוג זה. במהלך השנה הנוכחית טיפלנו במספר מקרים נוספים כאשר באחד מהמקרים הגשנו התנגדות להוצאה לפעול בשם משפחה בקשיים כלכליים בעניין גביית תשלומי רשות בגן ברעננה (תיק מספר – 524287-07-18). בעקבות התביעה נמחקו החובות.

בנוסף אנו מטפלים ועוקבים אחר מספר מקרים נוספים בהם עיריית חיפה פועלת לגביית תשלומי רשות באמצעים מינהליים. בעקבות פניות שלנו ואחרות העירייה בוחנת מדיניות זו ואנו שוקלים נקיטת הליכים מתאימים במידת הצורך.

בהקשר זה ראוי לציין כי בבית ספר **עירוני ב' (ישיבת פרחי אהרון) בחיפה** בו עצרנו הליכי הוצאה לפעול כבר בשנה שעברה ביקש בית הספר להדיר את הילדים להורים שלא שילמו תשלומי תל"ן מחלק משיעורי תכנית הלימודים הרגילה ובעקבות פנייתנו פרקטיקה זו נעצרה. בבית ספר זה קיים איום להרחיק את הילדים הללו ואנו עם היד על הדופק.

התנהלות מוסד חינוכי ציבורי זה מצביעה על השלכות חוזר המנכ"ל בעניין גביית תשלומי הורים בבתי ספר תורניים. חוזר המנכ"ל מוביל להרחקת תלמידים להורים חסרי יכולת, לגביית כספים שלא כדין בדומה לאולפנת רבבה, ולפרקטיקות גבייה אסורות. הורים בבית הספר פרחי אהרון הצטרפו לעתירה לבג"ץ 5004/14.

אנו מטפלים במקביל בדרישות לגביית תשלומים בדרכים מינהליות גם על ידי עיריית חולון וצפויים להגיש פנייה בשם כלל ההורים טרם תביעה.

5. תביעות בבתי ספר כנסייתיים

בתי הספר הכנסייתיים הם בתי ספר מוכרים שאינם רשמיים, ולפיכך זכאים לגבות מההורים שכר לימוד באישור משרד החינוך בגובה קבוע ביסודי וחטיבת ביניים. ואולם הם אינם רשאים לגבות שכר לימוד בכיתות התיכון. מעבר לכך הם רשאים לגבות את תשלומי החובה והרשות בהתאם לכללים הרגילים. מספר מוסדות חינוך תביעות כספיות כנגד הורים אשר לא שילמו "שכר לימוד", על אף שמוסדות חינוך אלו אינם גובים תשלומים כדין. אנו מלווים את ההורים שם ובמקביל הגשנו פנייה למשרד החינוך שיקיים דו"ח בקרה מקיף בבתי הספר לאור הגבייה האסורה שם.

6. חשיפת דו"חות ביקורת על בתי ספר

הקליניקה קיבלה כ-7 פניות שונות הנוגעות לאי קבלת מידע הנוגע לדו"חות ביקורת של מנהל האכיפה ובקרה במשרד החינוך בעקבות תלונות הנוגעות לגביית תשלומי הורים וניהול כספי החשבון הבית ספרי. בעקבות כך שלחה הקליניקה פנייה עקרונית הנוגעת להעברת הדו"חות נוכח הוראות חוק חופש המידע וחשיבותם לבקרה על הסוגיה הפרוצה של תשלומי הורים.

II. <u>סגרגציה של מבקשי מקלט</u>

במהלך השנים האחרונות הובילה הקליניקה מספר הליכים משפטיים כדי לכפות על רשויות מקומיות לקיים את חוק לימוד חובה ולהבטיח חינוך רשמי חינם לילדי מבקשי מקלט החל מגיל 3. לצד מאבקים אלו טיפלנו בשנים הקודמות וגם בשנה הנוכחית במספר לא מועט של פניות פרטניות של ילדי מבקשי מקלט אשר נפגעת זכותם לחינוך.

1. סגרגציה בגני ילדים בנתניה

פרשה מרכזית בה אנו מטפלים כעת נוגעת להחלטת עיריית נתניה להקים שני גנים "יעודיים" לילדי מבקשי מקלט בעיר. באופן לא מפתיע הגנים מוקמו בסביבה מוזנחת הסובלת מתחלואי תברואה, ריח וקרבה לעבריינים ובנוסף התנאים בחצר הגנים רחוקים מלעמוד בדרישות הדין. בעקבות החלטת העירייה החליטו ההורים שלא לשלוח ילדיהם לגנים. לאחר שפניות מטעמנו לא הואילו, הגשנו עתירה לבית המשפט המחוזי מרכז (עת"מ 45438-01-19), כנגד הפרדת ילדי הגנים בנתניה. במסגרת העתירה

הבהרנו כי מדיניות "נפרד שאינו שווה" אינו חוקית ומפלה מטבעה. מדיניות זו פוגעת בזכויות ילדי מבקשי המקלט לחינוך ולאפשרות להשתלב בחברה. בעתירה גם טענו שהתנאים בגנים אינם הולמים. הדיון בעתירה התקיים ביום 25.2.19, ובעקבות לחץ בית המשפט העירייה התחייבה כי בשנה הבאה הגנים יהיו מעורבים. כבר לשנה זו התחייבה העירייה להעביר את כל ילדי הגן הצפויים לעלות לכיתה א' בסוף השנה לגנים מעורבים. קישור לכתבה בהארץ.

2. רישום ילדי מבקשי מקלט למוסדות חינוך בפתח תקווה

בשנת 2016 נאלצנו להגיש עתירה לבית המשפט המחוזי מרכז בכדי לחייב את עירית פתח תקווה לרשום ילדי מבקשי מקלט בתחומה למוסדות החינוך ולממש את זכותם לחינוך. השנה חזרה העירייה לסורה וסרבה לרשום את ילדי מבקשי המקלט למוסדות החינוך. בכך מנסה העירייה, באמצעות הפרת הזכות לחינוך, להפעיל לחץ על הוריהם של הילדים לעזוב לעיר אחרת. לא פחות מטרידה מהתנהגות העירייה היא התנהגות משרד החינוך אשר סירב להפעיל סמכויותיו ולהורות לעירייה לבצע רישום כדין. בעקבות כך הגישה הקליניקה בחודש יולי 2019 עתירה בשם כ-134 ילדי מבקשי מקלט שלא נקלטו במערכת החינוך בעיר בדרישה לקלוט אותם וכן לחייב את העירייה לקיים רישום אינטגרטיבי. בעקבות העתירה הורה בית המשפט לרשום את הילדים כדין. אנו עוקבים בכדי לוודא שהליך הרישום מתנהל כדין.

III. <u>ילדים חולים</u>

ילדים חולים הינם תלמידים הנעדרים ממסגרות חינוך לתקופות העולות על 21 יום בשל מחלה. שירות החינוך לילדים חולים, הקבוע בחוק חינוך לילדים חולים, הופרט על ידי משרד החינוך ומטופל על ידי זכיין. לצערנו, השילוב בין הזכיין הנוכחי והעדר פיקוח נאות של משרד החינוך, מוביל לתופעות קשות של זניחת אותם ילדים חולים על ידי המערכת – החל באי הספקת שירותים כליל או הספקת שירותים חלקיים, שליחת מורים לא מתאימים, העדר מענה לפניות ועוד. חומרת הדברים מקבלת משנה תוקף מאחר ולצערנו מאות ילדים נמצאים במשך שנים רבות בביתם בגלל העדר התאמה של מסגרות החינוך לקליטתם.

לאורך השנים האחרונות הקליניקה עובדת בצמוד עם מטה המאבק למען הילדים החולים בטיפול בעשרות פניות פרטניות ועקרוניות שנה בשנה, אשר הובילו בין היתר לתיקון החוק המבטיח חינוך חינם לילדים חולים גם בגילאי 3-4.

בשנת 2018 הגשנו עתירה בעניין העדרה של תכנית לילדים חולים (בג"ץ 1860/18). בעקבות הגשת העתירה הודיעה המדינה על כוונתה להתקין תקנות לילדים חולים. בדיון בעתירה בחודש ספטמבר 2018 העירו השופטים למדינה כי הם מזהים פגיעה בילדים. לאחר הדיון והגשת העתירה הגישה המדינה לוועדת החינוך טיוטת תקנות עליהם אנו הערנו בהצביענו כי שעות החינוך לילדים חולים אינה ראויה וכי הליכי ההפרטה יימשכו. הדיון בתקנות צפוי להתקיים לאחר התכנסות הכנסת מחדש.

לאחרונה החליט משרד החינוך להאריך את מכרז הזכיין קדימה מדע למתן שירותי חינוך לילדים חולים. בעקבות כך הגשנו פנייה מקדימה בכדי לקבל הבהרות על הפסקת הליך ההפרטה, ויתכן ונגיש עתירה חדשה אשר תתמקד בהליכי ההפרטה של מערך הילדים החולים. בנוסף אנו מצויים בהליכי חופש מידע בכדי לקבל מידע בדבר הליך בקרה אשר ידוע לנו שנערך בכל הנוגע לפעילות הזכיין ואנו צופים שיהיה בו מידע קשה לגבי התנהלותו.

IV. <u>עתירה לבג"ץ בעניין פעוטות אלרגיים</u>

במהלך השנים האחרונות אנו מעורבים, ביחד עם שותפנו בעמותת יה"ל הורים לפעוטות אלרגיים (המדובר באלפי ילדים), במאבקים הנוגעים להיעדר נהלים ברורים להגנה על פעוטות אלרגיים במעונות יום. בין היתר פעולותינו הובילו לעצירת כוונת משרד הרווחה להפסיק לממן סייעות למאות פעוטות אלרגיים הנמצאים במעונות יום תחת סכנת חיים של ממש.

בחודש נובמבר 2018 הגשנו עתירה לבג"ץ בשם עשרות הורים ועמותת יה"ל אשר נועדה למנוע תהליכים מתמשכים של הדרת פעוטות אלרגיים במעונות יום (בג"ץ 7812-18). במסגרת העתירה ביקשנו את הסעדים הבאים: מניעת האפשרות לגבות מהורים תשלום עבור סייעת; יישום מלא של הנחיות צוות המקצועי של משרדי הרווחה והבריאות לספק הגנה ראויה לכלל הפעוטות האלרגיים לצורך הנגשת השירות הציבורי; ותכנית אכיפה מסודרת של ההנחיות והבטחת הנגשת השירות לכלל הפעוטות האלרגיים.

ביום 27.6.19. התקיים הדיון בעתירה. במסגרת הדיון ניתן תוקף של פסק דין להתחייבות המדינה לקיים כנוהל המלצות צוות בינמשרדי לטיפול בפעוטות אלרגיים שנועדו למנוע הפלייתם והדרתם ממעונות יום. אנו ממשיכים ללוות את ההורים כדי להבטיח את קיום פסק הדין. ראו כתבה בנושא ב-ynet.

בנוסף, הגשנו קדם בג"ץ לקראת שנת הלימודים הבאה באשר התברר כי קיימת מחלוקת בין משרדי הממשלה בכל הנוגע לתקצוב הסייעות לפעוטות אלרגיים בניגוד להנחיות החדשות. ככל שלא יימצא פתרון נגיש עתירה בעניין.

אי ניסוח נהלים לאורך השנים הוביל להעדר מוגנות של פעוטות אלרגיים עד כדי סיכון חיים. באחד מהמקרים שטיפלנו הדבר הוביל לכמעט מוות של פעוט צעיר. בעוד שהקליניקה למשפט ומדיניות חינוך טיפלה בשינוי המדיניות ובהסדרים לעתיד לבוא, התיק הועבר לטיפול הקליניקה למיצוי זכויות בהליכים אזרחיים לצורך הגשת תביעה כספית על הנזקים שנגרמו לילד ולמשפחה.

V. <u>החינוך החרדי – מניעת הפליה וקידום מוסדות ממלכתיים חרדיים</u>

1. הפליה בקבלה למוסדות חינוך

בחודש ינואר 2019 קיבל בית המשפט המחוזי בירושלים עתירה שהגישה הקליניקה בשם משפחה חרדית שבתה לא התקבלה למוסד חינוכי של "מעין החינוך התורני" מהטעם שילדיה הגדולים לומדים במוסד תורני של רשת "נעם" (3808/09/18). במסגרת העתירה הראינו כי הטעם האמיתי לאי קליטת הילדה הוא רצונה של הרשת לטובין כלכליים בעידוד רישום תלמידים למוסד חינוכי חדש לבנים של הרשת בעיר. בפסק הדין נקבעו קביעות חשובות לגבי החובות המנהליות של מוסדות החינוך של רשתות החינוך החרדיות הגדולות (מעין החינוך התורני והחינוך העצמאי) כמספקות שירות חינוך ציבורי. כמו כן, הועברה ביקורת על ועדת הערר של משרד החינוך שלא בדקה כיאות את טענות המשפחה.

הזכייה בעתירה היא חלק ממאבק כולל שנועד להבהיר שבמצב המשפטי הקיים, מוסדות החינוך של מעין החינוך התורני והחינוך העצמאי, המתוקצבים באופן מלא על ידי המדינה ומקיימים את חובתה לחינוך רשמי לתלמידים חרדים, מחויבים לנהוג בקבלת תלמידים באופן דומה לאופן בו נוהגים מוסדות רשמיים. לפיכך, אנו סבורים כי פרקטיקות המיון והקבלה אינן חוקיות במצב הקיים. לו המדינה והרשתות מבקשות לנהוג באופן שונה, יש לדאוג למוסדות ממלכתיים ראויים לחרדים ולהפסקת התקצוב העודף לרשתות החרדיות הגדולות. ראו כתבה על הזכייה באתר חרדים.

אנו מטפלים כעת בפנייה נוספת הנוגעת לתלמידה שלא התקבלה לסמינר בשל קיום מבחני מיון. בפנייתנו הבהרנו כי הזכות לחינוך מגזרי אינה מצדיקה סטייה מהאיסור על קיום מבחני מיון בכניסה למוסד חינוך על יסודי. הטיפול בתיק זה יימשך בשנה הבאה.

2. מוסדות ממלכתיים חרדיים

לצד המאבק למניעת הדרת תלמידים ברשתות החינוך הגדולות, אנו מלווים מספר קבוצות של הורים המבקשים להוביל לפתיחת מוסדות חינוך ממלכתיים חרדיים (ממ"ח). אחת מהקבוצות במבשרת ציון החליטה לקדם הליכים משפטיים להקמת מוסד חינוך ממלכתי חרדי. בעקבות כך פנינו למשרד החינוך ולרשות המקומית ומשלא הוקם בית ספר, הגשנו בחודש יולי 2019 עתירה תקדימית לחיוב המדינה והרשות המקומית להקים מוסד חינוך ממלכתי חרדי.

במסגרת העתירה אנו טוענים כי מימוש הזכות לחינוך מחייב את משרד החינוך להעניק גם לילדים חרדים מוסדות חינוך ממלכתיים, וכי המדינה אינה מעניקה להם פתרונות מותאמים בבתי הספר הממלכתיים הקיימים. אנו טוענים עוד כי בתי הספר הממלכתיים החרדיים (שכמותם הוקמו כבר כ-40 ברחבי הארץ) יקדמו לימודי ליבה אשר נחוצים להשתלבותם של צעירים חרדיים בשוק התעסוקה ובחיי המדינה, וכן תימנע ההפליה העדתית המתקיימת במוסדות החינוך החרדיים.

VI. <u>הקמת מועצה מייעצת לשר החינוך בעניין החינוך הערבי</u>

ביום 11.9.17 קיבל בית המשפט הגבוה לצדק עתירה שהגשנו בדבר אי קיום התקנות בדבר הקמת מועצה מייעצת לשר החינוך בענייני החינוך הערבי. לצערנו שר החינוך לא מימש את פסק הדין ולכן פנינו בבקשה לפי פקודת בזיון בית משפט. בית המשפט קיבל את עמדת המדינה לפיה אין לקדם את הקמת המועצה בתקופת בחירות אך הנחה את המדינה לפעול להקמתה באופן מיידי לאחר מכן. עוקבים...

VII. <u>מיונים בבתי ספר</u>

לאורך השנים הובילה הקליניקה את המאבק במיונים לבתי ספר והגיעה להישגים גדולים. בין היתר הליכים שהובילה הקליניקה הובילו לביטול המיונים לבית ספר לטבע בתל אביב וכתוצאה מכך לביטול המיונים לכיתות א' לבתי ספר ייחודיים, הקליניקה הובילה לביטול מיונים לחטיבות ביניים למשל בדאלית אל כרמל ואף לתיכונים בעתירה שהוגשה נגד עיריית רמת גן.

1. גבעת שמואל

לפני כשנתיים, בעקבות עתירה שהגישה הקליניקה, נאלצה ישיבת בני עקיבא בגבעת שמואל לקבל תלמיד שנדחה בשל מיונים אסורים. למרבה הצער המשיכה הישיבה בהליכי המיון האסורים, דבר שהוביל לכך שעשרות תלמידים מגבעת שמואל לא התקבלו לבית הספר. בעקבות פנייתנו הראשונית התקבלו מרבית התלמידים לבית הספר. עם זאת, המוסד סרב לקבל שני ילדים מטעמים זרים הנוגעים להוריהם. לפיכך נאלצה הקליניקה להגיש השנה עתירה נוספת (עת"מ 59746-05-19) בעקבותיה הבהיר בית המשפט כי המוסד החינוכי צריך לקלוט את כלל ילדי גבעת שמואל מהחינוך הממלכתי דתי. בית המשפט אף חייב את הישיבה בהוצאות משפט.

Viii. ועוד

מלבד הטיפול בפרויקטים מרכזיים אלה, העניקה הקליניקה סיוע משפטי לעשרות של הורים בנושאי חינוך שונים, החל מתיקי חינוך מיוחד (שילוב, אי מימוש זכויות), פגיעה בזכויות תלמידים, הליכי הרחקה והעברה, הסעות תלמידים ועוד.

קליניקת הסניגוריה הציבורית ומערכת הצדק הפלילי

מנחה קלינית: עו"ד שרון רינגר

מנחה אקדמי: ד"ר רביע עאסי

בשנת 1995 נחקק "חוק הסניגוריה הציבורית" שמכוחו הוקמה יחידה חדשה במשרד המשפטים, האחראית על מתן ייצוג משפטי הולם לנאשמים ועצורים הזכאים לקבל סיוע של סניגור ציבורי, דהיינו, עורך-דין ששכרו והוצאותיו משולמים על-ידי המדינה. הסניגוריה הציבורית נועדה להחליף שיטה קודמת למתן סיוע משפטי בפלילים, אשר נמצאה כלוקה בחסרונות רבים.

בקליניקת הסניגוריה הציבורית ומערכת הצדק הפלילי "מוצמד" כל סטודנט לעורך-דין, המייצג נאשמים ועצורים בתיקים פליליים מטעם הסניגוריה הציבורית בערכאות השונות. במהלך שנת הלימודים מלווה הסטודנט את עורך-הדין ומסייע לו בעבודתו, במגוון רחב של מטלות. בין היתר, מתלווה הסטודנט אל עורך-הדין לדיונים בבית המשפט, לפגישות עם נאשמים ועם פרקליטים וכן עוזר לו בהכנת הגנתם של חשודים ונאשמים.

הסטודנטים כותבים דו"חות מפורטים על העבודה המעשית ועל התובנות שעלו מהתנסויותיהם ומשתתפים בשיעור עיוני שבועי.

הקליניקה הינה שנתית אך מתחילה בסמסטר ב' ונמשכת לסמסטר א' של השנה שאחריה. הקבוצה שסיימה בסוף סמסטר א' תשע"ט מנתה 15 סטודנטים וסטודנטיות. הקליניקה שהחלה בסמסטר ב' (ותימשך בסמסטר א' של שנת הלימודים תש"פ) מונה 9 סטודנטים וסטודנטיות.

הקליניקה ליישוב סכסוכים

מנחה קלינית: עו"ד, עו"ס (M.S.W) ומגשרת דנה פיינרייך גילה

מנחה אקדמית: פרופ' ארנה רבינוביץ' עיני

הקליניקה ליישוב סכסוכים, שהוקמה בספטמבר 2018, היא קליניקה חדשנית אשר שמה לה למטרה לקדם זכויות אדם באמצעות כלים גישוריים. הקליניקה פועלת מתוך אמונה ששימוש בהליכי גישור ובהליכים נוספים מתחום יישוב הסכסוכים, מיטיבים עם הצדדים המעורבים בסכסוך, ולפיכך פועלת להטמיע ולהפיץ את תפיסת העולם הגישורית, הן בקרב הסטודנטים בקליניקה, והן בקרב האוכלוסייה בכלל, ובאוכלוסיות מוחלשות בפרט.

על-פי תפישת הקליניקה, חלק משמעותי מן הסכסוכים הקיימים יכולים להיפתר בדרכים של שיח ושיתוף פעולה בין הצדדים וכאלטרנטיבה לפנייה לבית המשפט. קיום הליך גישור במצב של קונפליקט, עשוי לשקם את מערכת היחסים שנפגעה, ולעיתים אף לשפר אותה תוך יצירת הזדמנויות חדשות לשיתוף פעולה. בנוסף, שימוש בכלי הגישור עשוי להעצים את הצדדים שכן הוא מאפשר להם להשמיע את קולם ולטול שליטה על פתרון הסכסוך. על ידי הקנייה של מיומנויות מעולם הגישור, כגון הקשבה, העברת מסרים חיובית ושיפור יכולות התקשורת, ניתן למנוע מראש סכסוכים רבים ולסייע למשתמשים בהם בהשגת מטרותיהם תוך מיזעור פגיעה בזולת.

בקליניקה השנה השתתפו 15 סטודנטיות וסטודנטים. לפני תחילת שנת הלימודים עברו הסטודנטים בקליניקה קורס גישור בסיסי שהועבר על ידי חברת "גושרים" והוסמכו כמגשרים. במהלך השנה השתתפו הסטודנטים בגישורים אמיתיים, והשתלבו בפרויקטים הבאים:

I. גישורים בתיקי תביעות קטנות

במהלך השנה טיפלה הקליניקה בכ-50 תיקי גישור של תביעות קטנות.

24 תיקים מתוכם הבשילו להליכי גישור שנתקיימו, לאחר שיחות "אינטייק" (גיוס להליך גישור) שקיימו הסטודנטים עם הצדדים. חשוב לציין כי גיוס צדדים לגישור הינו שלב מאתגר ומורכב הדורש מהסטודנטים להשתמש בכלי הגישור אותם למדו (כגון הקשבה מעמיקה, בירור צרכים, טיפול בהתנגדויות וכו') וכן יכולת תיאום בין גורמים שונים המעורבים בתהליך (מנהלת הקליניקה, מגשרים ממרכז הגישור, תיאום חדר, טיפול באישורי כניסה) ולקיחת אחריות מלאה על התיק, מקבלתו ועד לסיום הטיפול בו.

את הגישורים קיימו הסטודנטים ביחד עם מנהלת הקליניקה, או בליווי מגשרים בכירים ממרכז הגישור בחיפה.

כמחצית מתוך הליכי גישור שהתקיימו נסתיימו בהסדר גישור שאושר על ידי בית המשפט וקיבל תוקף של פסק דין.

II. **גישור בתהליכי "צדק מאחה"** – הקליניקה טיפלה השנה בשני תיקים מורכבים ביותר בהליך של "צדק מאחה" בתיקי תביעת לשון הרע על בסיס טענות להטרדה מינית, אשר הגיעו מבית משפט השלום. שני התהליכים צלחו, ונסתיימו בהסכמים שאושרו על ידי בית המשפט וקיבלו תוקף של פסק דין.

III. הנחיית סדנאות להקניית כלי הגישור

פרוייקט זה צמח בזכות יוזמה של סטודנטיות מהקליניקה (!) והתקיים במהלך השנה במסגרות רבות וזכה למשובים יוצאים מן הכלל.

- **הקניית כלי הגישור בבית לאנשים עם מוגבלות בק.ש.ר הפרחים בקריות** – במסגרת זו התקיימו שלושה מפגשים לדיירי בית לאנשים עם מוגבלות, וכן בהמשך התקיימה סדנה נוספת לאנשי הצוות שעובדים עמם, אשר כללה שני מפגשים.
- **סדנה בנושא תקשורת ומו"מ לצוות בבית האבות הספרדי בחיפה** – במסגרת זו התקיימו שתי סדנאות בנות שני מפגשים כל אחת לאנשי הצוות המטפל, הכולל

עו"סים, פסיכולוגים, רופאים, אחים/אחיות, מרפאים בעיסוק, פיזיותרפיסטים ואף הנהלת בית האבות.

- **סדנה בתנועת "הצופים"** - סדנאות בתחום הגישור הועברו לצוות השכבה הבוגרת (שכב"ג) בשבט "אילנות" בחיפה. עד כה התקיים מפגש אחד מתוך שניים מתוכננים והשני אמור להתקיים במהלך הקיץ. בהמשך צפוי הפרוייקט להתרחב, ובתקווה, להיות מועבר לחברי השכב"ג במקומות נוספים, על מנת שינחילו כלים אלו לחניכים בשבטים נוספים ברחבי הארץ.
- **סדנה לאנשים עם מוגבלות ב-ש.י.ל.ה** – סדנה בנושא פתרון קונפליקטים הועברה לקהילה של מבוגרים עצמאיים בעלי מוגבלות, המסתייעים בעמותת שילה.
- **תא "חיפאיות" באוניברסיטת חיפה** – לתא הפמינסטי שהוקם השנה באוניברסיטת חיפה בשיתוף הקליניקה למשפט ופמיניזם הועבר מפגש אחד בנושא שימוש בכלי הגישור.
- **הרצאה חד פעמית לנוער בסיכון מעמותת יוניסטרים** – במסגרת ההרצאה העבירו הסטודנטים מבוא על תחום הגישור ומספר כלים פרקטיים לניהול סכסוכים.
- **במהלך הקיץ התקיימו 4 מפגשים במסגרת פרוייקט "אוניברסיטה בעם"** – במסגרת פעילות זו הועברו ארבעה מפגשים בנושא מו"מ וגישור על ידי סטודנטית מהקליניקה לאוכלוסיה אשר זו לה החשיפה הראשונה להשכלה גבוהה.
- **במהלך סמסטר הקיץ צפויות להתקיים שלוש סדנאות נוספות**: במרכז יום לקשיש בבית אבות בחיפה, בקרב פעילי נגישות במסגרת מחלקת הרווחה בחיפה, ולצוות של מעונות הסטודנטים באוניברסיטת חיפה.

IV. <u>פרוייקט שינוי מדיניות בתחום תקצוב מרכזי הגישור</u>

כיום פועלים כ-40 מרכזי גישור קהילתיים ברחבי הארץ, אשר מטפלים במאות סכסוכים, חלקם מגיעים ישירות מהקהילה וחלקם מופנים על ידי בתי המשפט לצורך סיום התיק בהליך גישור. למרות שהשירות שמספקים מרכזי הגישור מתבצע בהיקפים רחבים מאוד והינו בעל ערך רב, הן מבחינה חברתית והן מבחינת החסכון הכספי שהוא מאפשר למערכת המשפט, מרכזי הגישור אינם מתוקצבים באופן מסודר ואחיד. חלק מן המרכזים מתוקצבים באופן חלקי על ידי העיריות, וברוב המרכזים פועלים המנהלים והמגשרים בהתנדבות ואף אינם מקבלים החזר עבור הוצאותיהם.

בשל כך, החליטה הקליניקה, בשיתוף מרכז הגישור של חיפה, לפעול למען תקצוב מרכזי הגישור, הן על מנת לשפר ולהרחיב את השירותים הניתנים כיום והן כדי לאפשר לאנשי המקצוע הפועלים בהם לזכות לשכר הוגן בתמורה לעבודתם. במהלך השנה הקליניקה פעלה לאיסוף מידע לגבי מרכזי הגישור ואופן פעולתם, לקראת הכנת פנייה למשרדי הממשלה הרלוונטיים (רווחה, משפטים וביטחון פנים) בבקשה להסדיר קריטריונים ולקבוע תקציב לפעילות זו. הפנייה תיעשה בתחילת שנת הלימודים הבאה.

V. <u>פרוייקט "מבנים מסוכנים"</u>

כיום על פי נוהל "מבנים מסוכנים" של העירייה, לבתים אשר מקבלים צו של "מבנה מסוכן" יש 30 יום לתקן את הליקויים, ובמידה ואינם עושים כן, העירייה מתחילה להשית עליהם קנסות שהולכים ותופחים. על מנת לתקן את הליקויים ולעמוד בקשר מול העירייה לטפל בקנסות, נדרשים דיירי הבניינים המשותפים לשתף פעולה. ואולם, לרוב מדובר במבנים ישנים בשכונות עניות, אשר בעליהן לא פעם חסרי אמצעים ובחלק מן המקרים כלל לא מתגוררים בבניין ויש קושי להשיגם, קל וחומר "לגייסם" להתאגד, לשתף פעולה ולשלם כספים עבור תיקון של אותם ליקויים. במסגרת הפרוייקט, אשר נעשה בליווי מרכז הגישור בחיפה, התחלקו הסטודנטים לשתי קבוצות פעולה עיקריות:

1. <u>קבוצת בניית הסכמות בבניינים</u>: מטרת הקבוצה הזו היתה להיכנס לבניינים בעיר אשר קיבלו צו של "מבנה מסוכן" במטרה לסייע להם להתמודד, באמצעות כלי הגישור ובניית ההסכמות, עם הצו אותו קיבלו ולגבש דרך פעולה מוסכמת לטיפול בנושא. במסגרת זו, נכנסו הסטודנטים לבניין בעיר, קיימו פגישות מיפוי עם דיירים **ואף הצליחו לכנס ישיבת דיירים ראשונה בתולדות הבניין (!)**, במטרה להתמודד עם צו "מבנה מסוכן" אשר נתקבל על ידי דייריו.

2. <u>קבוצת שיפור נוהל מבנים מסוכנים</u>: לאור העיסוק של הקליניקה בנושא, נוצרה הבנה כי נוהל מבנים מסוכנים עצמו בעייתי. סטודנטים מהקליניקה חקרו את הנושא וכן קיימו פגישות עם מספר גורמים בעירייה על מנת להבין את ההסדר, הצרכים של העיריה, והאתגרים הכרוכים בהסדר. תוצאות הבדיקה ייבחנו ובסמסטר הקיץ הקליניקה תשקול האם מן הראוי לנסח נייר מדיניות שיישלח לעירייה על מנת לקדם מדיניות יעילה והוגנת בנושא זה.

VI. <u>פרוייקט מיפוי קונפליקטים בקרב מבקשי מקלט</u>

מטרת פרוייקט זה, שנערך בשיתוף עם מרכז הגישור "בית הגפן" בחיפה, ועם סטודנטים מבית הספר לעבודה סוציאלית באוניברסיטת חיפה, היתה הבנה ומיפוי של הקונפליקטים איתם מתמודדים מבקשי המקלט המתגוררים בחיפה, על מנת לנסות ולהקים מערך אשר יסייע להם בהתמודדות עם קונפליקטים אלו תוך שימוש בכלים גישוריים. ההנחה היא שמבקשי המקלט, מהאוכלוסיות המוחלשות ביותר בישראל, יוכלו להפיק תועלת רבה במיוחד משימוש בכלי הגישור.
במהלך סמסטר ב' ראיינו הסטודנטיות בקליניקה כ-8 משפחות/יחידים מבין מבקשי המקלט במטרה לאסוף מידע ראשוני לצורך הליך המיפוי. ואולם, למרות שמבקשי המקלט קיבלו את הסטודנטיות בסבר פנים יפות ושמחו לשוחח ולספר על מסעם לארץ ועל האתגרים שעמדו בפניהם, הם לא הרבו לחשוף או לשתף בנוגע לקונפליקטים איתם הם מתמודדים ולכן הסטודנטיות התקשו לאסוף את המידע הנדרש לצורך ביסוס המענה המתאים. יתכן ומדובר בחוסר אמון ראשוני, אשר יכול להיפתר בליווי קבוע וארוך יותר של הסטודנטים את מבקשי המקלט, טרם פנייה אליהם לצורך קבלת מידע שהוא אינטימי או רגיש, או שמא מדובר בפער בין-תרבותי לפיו "כביסה מלוכלכת מכבסים בבית" ולכן יהיה קשה להשיג מידע בתחום זה גם בליווי ארוך ומשמעותי יותר.
הנושא ייבדק ויישקל במהלך הקיץ על מנת לקבל החלטה האם ממשיכים בפרוייקט זה גם בשנה הבאה.

VII. <u>בית משפט קהילתי</u>

בתי משפט קהילתיים, אשר צמחו בארה"ב, מהווים מודל חדשני של בתי משפט שנועדו לתת מענה לתופעת העבריינות החוזרת תוך שימת דגש על שיקום העבריין וחזרתו לקהילה ותוך שיתוף פעולה בין גורמי אכיפת החוק, גורמי הרווחה ונציגי הקהילה. התפישה העומדת בבסיס בתי המשפט הקהילתיים היא שחלק ניכר מהעבירות הפליליות מבוצעות על רקע בעיות חברתיות-כלכליות, אשר מובילות לתופעת הרצידיביזם, ועל כן, כדי לשקם עבריין יש לספק לו תוכנית טיפול כוללנית אשר נוגעת להיבטים שונים בחייו כגון דיור, תעסוקה, טיפול נפשי-רגשי, מיצוי זכויות, ועוד.

בתי המשפט הקהילתיים בישראל החלו לפעול בסוף שנת 2014, כחלק מתוכנית פיילוט, ופועלים כיום בבאר שבע, בנצרת, ברמלה, בתל אביב, בחורה בדימונה, ברחובות ובלוד. בתחילת השנה הצטרפו הסטודנטים לצוות אשר פעל לקידום הקמת בית המשפט הקהילתי בחיפה, ולשמחתנו הרבה, נתבשרנו כי בית המשפט הקהילתי עתיד להיפתח בחיפה בחודשים הקרובים.

הסטודנטים השתתפו בערב קהילתי שנערך בתל אביב על מנת להבין וללמוד את אופי הפעילות, לראיין גורמים רלוונטים העוסקים בתחום ולסייע להקמת המערך שעתיד לקום בחיפה ולבדוק אפשרות להשתלבות עתידית של הקליניקה במערך עתידי זה. במסגרת הפרויקט ביקרו הסטודנטים בבית המשפט הקהילתי בתל אביב וצפו באופן פעולתו הייחודי.

VIII. <u>הליך של יישוב סכסוכים בעבירות משמעת של סטודנטים באוניברסיטה</u>

הקליניקה ניסחה מסמך מדיניות הבוחן את הרציונל לשימוש בהליך אלטרנטיבי ליישוב סכסוך במקרים של עבירות משמעת של סטודנטים באוניברסיטה, או לקיומו של הליך אלטרנטיבי לצד ההליך המשמעתי. המלצת הקליניקה הינה לקיים פיילוט באוניברסיטה, במסגרתו יופנו מקרים אשר יימצאו מתאימים על ידי האוניברסיטה לקיום הליך גישור/הליך אלטרנטיבי. המסמך הועבר ליו"ר ועדת משמעת האוניברסיטאית, פרופ' סנדי קידר. בעקבות כך הוחלט על קיומו של פיילוט במקרה מבחן ולאחריו יוחלט על המשך הפעילות.

IX. הערות על תקנות בתי המשפט (גישור)

בתאריך 3.12.18 העבירה הקליניקה למשרד המשפטים את הערותיה על טיוטת תקנות בתי המשפט (גישור), התשע"ט-2018. עמדת הקליניקה היא שכאשר מפנה יחידת הגישור של בתי המשפט צדדים למגשר, יש לקחת בחשבון בפרמטרים הנשקלים גם את תחומי השכלתו של המגשר (ולא רק תחומי עיסוקו); וכי על מנת לשמור על עקרון השיוויון בין המגשרים וכדי להרחיב את יכולת הבחירה של הצדדים, על יחידת הסיוע להמליץ על שלושה מגשרים רלוונטיים לפחות ולצרף נימוק קצר המסביר את המלצתם.

הקליניקה לזכויות המיעוט הערבי-פלסטיני

برنامج حقوق الأقلية العربية-الفلسطينية

מנחה (קליני ואקדמי): ד"ר אילן סבן

לאור אילוצי תכנית ההוראה של ד"ר אילן סבן, הקליניקה יצאה להפסקה של חצי שנה, ולכן פעלה רק בסמסטר א' של תשע"ט. סיכום זה משקף את הפעילות בחודשים בהם פעלה הקליניקה. הקליניקה תתחדש בסמסטר א' בשנת הלימודים תש"פ. בסמסטר א' השתתפו בקליניקה 5 סטודנטיות וסטודנטים, שעסקו בפרויקטים הבאים:

I. מעמד אזרחי בישראל

הקליניקה עוסקת במעמד אזרחי בישראל של צעירים ובעיקר צעירות פלסטיניות, שעניינן מופנה אלינו ממוסדות רווחה שונים שבהם הן גדלות או מתגוררות.

1. הקליניקה הגישה עתירה לבג"ץ בשם צעירה בסיכון ליתן לה מעמד בישראל. הצעירה נולדה בגדה המערבית אולם חיה מ-2011 עד להגיעה לגיל 18 בפנימיה בעאבלין לנערות בסיכון. בעקבות העתירה הבטיחה המדינה להעניק לה אשרת תושבות ארעית; ואולם הסתבר כי מתן האשרה מתעכב, בין היתר בגין תחקיר בטחוני. הקליניקה ממשיכה לסייע לה.
2. הקליניקה מסייעת לתושבת ישראל שלאחר נישואיה עזבה לירדן, ולאחר מכן שבה לישראל, לקבל מעמד עבור ארבעה מילדיה. הילדים רשומים במרשם הפלסטיני, והניסיון להוציאם מהמרשם הפלסטיני לא צלח לפי שעה. בשל קושי כלכלי חמור הועברו שלושה מהילדים לטיפולם של גורמי רווחה ומתגוררים בפנימייה בישראל. הקליניקה שלחה מכתב למשנה ליועץ המשפטי וקיבלה תשובה שאינה מספקת. הקליניקה כותבת עתירה עקרונית לבג"ץ, עתירה שתצטרף לעתירה קיימת שעוסקת בשאלת ההגדרה של "תושב האזור" בחוק האזרחות והכניסה לישראל.
3. הקליניקה מטפלת בפנייה נוספת של צעירה שנולדה לאם תושבת ירושלים המזרחית ואב תושב הגדה המערבית ומעמדה לא הוסדר. הקליניקה ניסחה מכתב שיישלח ללשכת רישום האוכלוסין בירושלים.
4. הקליניקה יצרה קשר עם ארגון "אשה לאשה", והוסכם כי הארגון יפנה אל הקליניקה מקרים נוספים של נשים פלסטיניות חסרות מעמד הזקוקות לסיוע משפטי.

II. דיבור המדינה עם אזרחיה הערבים

נתונים מצביעים על פערים משמעותיים בהקצאת המשאבים בין החברה היהודית לערבית בהנגשתו של מידע שלטוני – בתחום הבריאות, הבטיחות בדרכים, הבטיחות בעבודה, "עיר ללא אלימות", ועוד. התקצוב המופנה למדיות בערבית הוא כ 3-4 אחוזים בלבד מתקציב הפרסום הממשלתי. יתר על כן, המידע השלטוני אינו מותאם דיו לחברה הערבית וצרכיה.

הקליניקה, יחד עם עמותת אעלאם, עם האגודה לזכויות האזרח, עמותת יוזמות קרן אברהם, ו"העין השביעית", פנתה ללשכת הפרסום הממשלתי מספר פעמים. בעקבות הפנייה, ובזמן שהקליניקה עסקה בהכנת עתירה, הלפ"ם שינה את התנהלותו והגביר את הפרסום במדיות דוברות הערבית.

בנוסף, הקליניקה טיפלה בסוגיה צרה יותר, והיא מדיניות הלפ"ם להפעיל לחץ ואף כפייה על מדיות המתנהלות בערבית לפרסם הודעות שהן שנויות במחלוקת בחברה הערבית, כגון הודעות בנושא שירות לאומי או חגיגות יום העצמאות. הקליניקה שלחה בסוף שנה שעברה מכתב למנכ"ל הלפ"ם בעניין זה.

III. שימור בתי קברות בכפרים הנטושים/העקורים

הקליניקה, בשיתוף עם עמותת אלאקצא (העוסקת שנים רבות בנושא בתי קברות ומבני דת), החלה לעסוק בנושא שימור בתי קברות בכפרים הפלסטינים ההרוסים של 1948, והבטחת הנגישות אליהם. יש מספר תיקים שמתנהלים כרגע בנושא, בין היתר של עדאלה בנוגע לבית הקברות הנוצרי של היישוב מעלול שממוקם בתוך בסיס צבאי סמוך למגדל העמק, ושל עו"ד חאלד ד'גש שעוסק בבית הקברות המוסלמי בנשר. הקליניקה בוחנת דרכים לקדם מדיניות מיטיבה בנושא שתביא להסדרה כללית של הסוגיה.

IV. הצעת חוק "עורכי דין מיוחדים"

הקליניקה גיבשה נייר עמדה בנושא הצעת החוק של חבר הכנסת בצלאל סמוטריץ', אבי דיכטר, יעקב פרי ומיכל רוזין בעניין עורכי דין מיוחדים. הצעת החוק – שחברו לה שני ראשי שב"כ לשעבר,

ושני חברי כנסת משני הצדדים של הקשת הפוליטית – נועדה למתן את הבעייתיות הקשה הטמונה בשימוש ב"ראיות חסויות". נייר העמדה נשלח לחברת הכנסת רוזין, שהיא אחת מיוזמות ההצעה. בנוסף, נייר העמדה עובד לכלל מאמר קצר שיוגש לפרסום בכתב עת משפטי.

הקליניקה לפמיניזם משפטי

מנחה קלינית: עו"ד ורדית אבידן

מנחה אקדמית: ד"ר אריאן רנן ברזילי

הקליניקה לפמיניזם משפטי בוחנת כיצד מתייחסת החברה הישראלית, הנתפסת כחברה מודרנית, חילונית, דמוקרטית ושוויונית, לנשים החיות בה בתחומי חיים שונים. הסטודנטים/ות בקליניקה נחשפות/ים למנגנונים החברתיים, המוסדיים והמשפטיים המעצבים את היחסים המגדריים בישראל, והגורמים לפגיעה בזכויותיהן של נשים.

בקליניקה השתתפו בשנת הלימודים החולפת 16 סטודנטיות/ים שפעלו במסגרת מגוון פרויקטים, חלקם פרויקטים רוחביים שנועדו לקדם מדיניות, וחלקם טיפול בפניות פרטניות של נשים הפונות לקבלת יעוץ וייצוג משפטי.

I. תיקים פרטניים

1. הגשת עררים על החלטת סגירת תיק בעבירות מין

הקליניקה הגישה במהלך השנה חמישה עררים לפרקליטות המדינה על החלטות לסגירת תיקים בעבירות מין. בסמסטר א' הוגשו שלושה עררים. שניים מתוכם נדחו, לצערנו, בשל חוסר בראיות מספיקות. מדובר במה שלטעמנו, מהווה חלק ממדיניות מחלקת העררים שלא לפתוח תיקי מין לאחר שנסגרו. אנו מצפות לתשובה לגבי הערר האחרון.

בסמסטר ב' טיפלה הקליניקה בשני תיקים נוספים. האחד הינו מקרה של מוות של אישה, שחקירת המשטרה מצאה שהתאבדה. אולם החקירה התעלמה מתלונות של האישה על אלימות מצד בן זוגה, המעוררות חשד כי מדובר ברצח. הקליניקה פנתה לקבלת תיק המשטרה. הערר השני עניינו סגירת תיק חקירה שנמשך שנתיים של תקיפה מינית. הטיפול יימשך במהלך הקיץ ובשנה הבאה.

2. סביבת עבודה עוינת כלפי נשים

- הקליניקה מייצגת שתי נשים שפוטרו מחברת הייטק, בה 90% מהעובדים הם גברים, ולטענתן סביבת העבודה היתה מרובת הטרדות מיניות סביבתיות. כמו כן, הן טוענות כי הפיטורין נבעו מהפליה על רקע מין. הקליניקה שלחה מכתב התראה לפני נקיטת הליכים. קבלנו תגובה מפורטת ומעיון בראיות שהחברה מסרה מצאנו שיש קושי ראייתי להוכיח הפליה.
- הקליניקה מייצגת אישה שהופלתה מחמת אימהותה. לאחר חופשת הלידה הועברה האשה מתפקידה כחשבת שכר לתפקיד זוטר יותר של מזכירה. הקליניקה שיגרה מכתב התראה בשמה ובו ציינו שמדובר באפליה. בתגובה החברה התנערה מאחריות. בזמן הטיפול, הלקוחה נכנסה להריון נוסף, והחברה/המעביד הגישה בקשה להיתר לפיטורין מהממונה על היתרי פטורין של נשים בהריון. כרגע הקליניקה מייצגת אותה אל מול הממונה בניסיון למנוע את פיטוריה. בהמשך אנו מתכוונות להגיש תביעה על אפליה הן בשל פיטוריה והן בשל העברתה מתפקידה.

3. ייצוג נתבעת בתביעת השתקה בגין פוסט על הטרדה מינית

הקליניקה ייצגה אישה שכתבה פוסט על אדם שפגע בה מינית. בעקבות הפוסט, הפוגע תבע אותה בתביעת לשון הרע ואף הגיש נגדה תלונה במשטרה. הקליניקה, ביחד עם הקליניקה למימוש זכויות אדם באמצעות ההליך האזרחי לקחה על עצמה את ייצוג הנתבעת. לאחר השתתפות בדיון משפטי מרתק, במהלכו הלקוחה נחקרה במשך כמעט 9 שעות, הוחלט לקיים גישור שהתנהל כתהליך צדק מאחה בקליניקה לישוב סכסוכים. ההליך הסתיים בהסכם בין הצדדים. התיק העלה שאלות חשובות בנוגע שימוש בביוש ברשתות החברתיות וכן בנוגע ליחסי לקוחה – עורכת דין.

4. תביעה נגד המשטרה בגין אי טיפול בהטרדה

הקליניקה מייצגת גבר טרנסג'נדר שהיה נתון להטרדות קשות מצד אדם אשר פיתח כלפיו אובסיה. הלקוח התלונן במשטרה מס' פעמים, אולם המשטרה לא עשתה דבר. באחת הפעמים המשטרה עצרה את התוקף במהלך פגיעה מינית כנגד הלקוח, אולם על אף

הראיות, האדם שוחרר. כחודש מאוחר יותר, התוקף ירה בלקוח ופצע אותו, ובעקבות מעשה זה הורשע ונכלא. הקליניקה פועלת להגשת תביעה נגד המשטרה. כרגע השגנו שתי חוות דעת האחת פסיכיאטרית והשניה אורתופדית ואנו בשלב הכנת התביעה.

5. **פיצוי לנפגעת תקיפה מינית**

הקליניקה מייצגת את עירד מרציאנו בתביעה אזרחית כנגד אלון קסטיאל, שהורשע בעבירות מין – התביעה מוכנה להגשה ותוגש בימים הקרובים. בנוסף, הקליניקה פנתה בשם הלקוחה לחדשות ערוץ 10 וערוץ 13, אשר הציגו את עירד בתקשורת כמי שאינה דוברת אמת ואיימה בתביעות לשון הרע נגדן. בתיק זה מתנהל הליך גישור ובמהלכו אנו נעמוד על סכום כספי וקיום הכשרות לעיתונאיות ועיתונאים כאשר הן מראיינים/ות נשים שעברו פגיעה מינית.

6. **קצבת נכות לנפגעות תקיפה מינית**

הקליניקה מגישה תביעות למוסד לביטוח לאומי בארבעה מקרים שונים של נשים חסרות כל, אשר סובלות מפוסט טראומה כתוצאה מפגיעה מינית. התביעות נועדו לקבלת זכאות לקצבת נכות. (דרך קרן קליאסטו הממנת חוות דעת לנשים נפגעות תקיפה מינית). נכון להיום בשניים מהמקרים התובעות נמצאו זכאיות לקצבת נכות על רקע פגיעה מינית בדרגה של 100 % הן קבלו סכום גדול משמעותית – רטרואקטיבית גם מיום הפגיעה וימשיכו לקבל קצבה של כמעט 3,000 ₪ לחודש.

7. **הפצת סרטונים ותמונות פורנוגרפיות ע"י צלם בניגוד לרצונה של אישה**

הקליניקה טיפלה בפניה של אישה שהצטלמה "כדוגמנית" אצל צלם ששכנע אותה להצטלם תמונות פורנגרפיות. הלקוחה הסכימה להצטלם אך אסרה את הפצת התמונות. לאחר זמן גילתה האישה במקרה כי הצלם הפיץ את תמונותיה באתר פורנוגרפי. הקליניקה שלחה מכתב התראה ובו דרשנו מהצלם להוריד את כל התמונות והסרטונים, ובעקבותיה הצלם הסיר את התוכן.

8. **ייצוג בצווי הטרדה מאיימת**

בשני מקרים שונים ייצגה הקליניקה נשים שביקשו צו הגנה מבית המשפט, במקרה הראשון דובר בלקוחה שהייתה בקשר עם גבר ונפרדה ממנו. האישה הכירה גבר אחר והתחתנה איתו, אולם החבר לשעבר לא הפסיק להטרידה, אם על ידי הודעות, הפצת תמונות של שניהם יחד ועוד. הקליניקה הגישה בקשה לבית המשפט ולאחר דיון האשה זכתה בצו. במקרה השני, הקליניקה ייצגה אישה שבקשה צו הגנה כנגד בעלה האלים שהכה אותה במשך 30 שנה. הבקשה הוגשה לבית המשפט וגם בעניין זה התקבל צו.

II. <u>פרוייקטים לשינוי מדיניות</u>

1. **נגישות נפגעות תקיפה מינית לשירותים** (פרוייקט ממשיך)

נפגעות תקיפה מינית נמצאות במספר ממשקים עם רשויות המדינה, המסגרת ההליך המשפטי או מתן שירותים רפואיים וחברתיים. הפרויקט בוחן את הממשקים הללו ושואף לשפר את נגישותם לנפגעות. במסגרת זו הקליניקה עסקה בשנה שעברה בנושא החדרים האקוטיים, הליכי ערר, ופרטיות של נפגעות. בסמסטר א' בשנה זו נעשו הפעולות הבאות:

- **ביטוח לאומי:** בשיתוף עם המרכז לנפגעות תקיפה מינית בחיפה הוחלט על הכנת זכותון לגבי ההליכים לקבלת קצבת נכות מביטוח לאומי במקרה של נכות מתקיפה מינית. הזכותון הוכן ונמצא כעת בשלבי תרגום. בפגישה עם מנהלת אגף הגמלאות בביטוח לאומי סניף חיפה, הוחלט שהזכותון יעלה לאתר "זכותי" ויופנם באתר המוסד לביטוח לאומי. בסמסטר ב' פנינו למנכ"ל המוסד לביטוח לאומי, וקבלנו תשובה לפיה הן פועלים להכנסת הזכותון באתר של ביטוח לאומי, אנו עוקבות שאכן הדבר קורה.
- **הליך התלונה במשטרה:** לעתים תכופות נשמעות תלונות על אופן הטיפול של המשטרה במתלוננות על עבירות מין. על מנת לקבל תמונה מעמיקה יותר לגבי סוגיה זו, יצרה הקליניקה, בסוף השנה שעברה, שאלון אנונימי שבוחן את המענה הניתן לנפגעי/ות תקיפה מינית במסגרת התלונה הראשונית בתחנת המשטרה.

לאור מיעוט המשתתפות בסקר, החלטנו להפיצו שוב במהלך שנת הלימודים תשע"ט ואנו כרגע אוספות עוד נתונים לפני הוצאת הדו"ח.

- **פרטיות נפגעות תקיפה מינית בהליך המשפטי:** בעקבות תביעה בגין הטרדה מינית במקום העבודה, ניתנה החלטה על ידי בית הדין הארצי (בערעור) להורות על הגשת התרשומות הפנימיות של הפסיכולוגית של התובעת, על מנת לאפשר לצד שכנגד להעמיד חוות דעת מטעמו, כל זאת בעוד התובעת הגישה חוות דעת מטעמה וסיכום טיפול מטעם הפסיכולוגית. כנגד החלטה זו הוגש בג"ץ, והקליניקה יחד עם ארגון תמורה מייצגות את הסתדרות הפסיכולוגים והמרכז ליעוץ האישה והגישו בקשה להצטרף להליך זה כידיד בית משפט. הקליניקה טוענת כי הגשת תרשומות של מטפלים פוגעת בפרטיותה של האישה, ומייצרת סיכון לפגיעה באשה. מעבר לכך, חשיפת תרשומות פנימיות מסוג זה מהווה פגיעה חמורה במקצועיות ובאתיקה של פסיכולוגיות ובטיפול הניתן על ידם בנפגעות תקיפה מינית. לאחר הגשת הבקשה להצטרפות כידיד הצדדים הסכימו כי התובעת לא תגיש את התרשומות הפנימיים שלה. לגבי התרשומות המקצועיות לא הגענו להסכמה ובחודש יולי התקבל פסק דין תקדימי בו בוטלה החלטת בית הדין הארצי לעבודה נוכח הפגיעה בפרטיות במקרה הנדון.

- **חדרים אקוטיים:** בשנתיים האחרונות הקליניקה עסקה בנושא החדרים האקוטיים, ובין היתר בדרישה להימנע מהשמדת ערכות האונס, לדאוג לפריסת חדרים אקוטיים בבתי חולים נוספים (באילת ובאזור השרון), להעביר הכשרות לרופאים בלקיחת בדיקת ערכת האונס. אנו במעקב יחד עם יעל שרר והאגודה לזכויות האזרח, כי אכן השינויים מתבצעים בהתאם להתחייבות משרד הבריאות. בימים האחרונים הגשנו חוות דעת משפטית לקראת פגישה עם משרד הבריאות ומשרד המשפטים בעניין הסמכות של מי מהמשרדים לקבוע הוראות בעניין, היות ומדובר בראיות פליליות, אשר נמצאות תחום משרד הבריאות.

2. גילוי עריות מעל גיל 21 (פרויקט ממשיך)

הקליניקה הגישה בסמסטר א' בקשה לפי חוק חופש המידע למשרד הרווחה ולמשטרת ישראל על מנת לברר כמה תלונות בגין גילוי עריות לאחר גיל 21 הוגשו וטופלו. הבקשה נועדה לתמוך בהצעת חוק שהקליניקה כתבה לביטול גיל המקסימום לעבירת גילוי עריות. בשל פיזור הכנסת קידום הצעת החוק הוקפא.

3. אלימות כלכלית (פרוייקט ממשיך)

"אלימות כלכלית" הינה אלימות בתוך המשפחה, המתבטאת בשליטה כוחנית של בן הזוג בכספים ובנכסים של בת (או בן) הזוג, ובאמצעותם בבת הזוג עצמו. אלימות כלכלית עדיין אינה מוכרת כעבירה פלילית ואיננה באה לידי ביטוי מפורש בחוק למניעת אלימות במשפחה או בכל חוק אחר. במסגרת פרויקט זה, הקליניקה ארגנה שולחן עגול במרץ 2019 בהשתתפות ארגוני נשים שעסק בנושא אלימות כלכלית ורגשית. במסגרת השולחן העגול הקליניקה הציגה נייר עמדה בנושא, בחודש יולי התקיימה פגישה נוספת עם ארגוני הנשים לצורך המשך קידום הנושא.

4. שירות רפואי לנשים

- **יחס ליולדות:** הקליניקה בודקת תלונות של נשים שבזמן הלידה חוו פגיעה באוטונומיה שלהן, אי התייחסות לצרכים, מגע בלתי הולם, אלימות, וכו'. הקליניקה שלחה למשרד הבריאות מכתב בשמן של נשים אשר חוו פגיעה מינית בעבר וחוו קושי כאשר רופא גבר הגיע ליילד אותן ללא הסכמתן. קבלנו תשובה שהנושא מטופל ותהיה לכך התייחסות.
- **ועדות רפואיות לאישור הפלות:** הקליניקה יצרה שאלון שנועד לחשוף קשיים של נשים בתוך הועדה במיוחד בכל הקשור ליחס שנשים מקבלות, שידול ע"י עמותת אפרת בזמן ההמתנה לועדה, ועוד. כרגע הסטודנטיות עמלות על הפצת השאלון וריכוז הנתונים העולים ממנו. הקליניקה, בשיתוף עם המרכז למשפט מגדר ומדיניות חברתית בפקולטה עתידות לערוך שולחן עגול בשנת הלימודים הבאה בנושא.

5. הקמת תא סטודנטיות בחיפה

הקליניקה גייסה סטודנטיות מכלל האוניברסיטה והקימה תא סטודנטיות – "חיפאיות". התא פועל לקדם מנהיגות נשית בקמפוס ולקדם נושאים פמיניסטיים. במהלך השנה התקיימו ארבעה מפגשים

ובהם הרצאות שונות: הרצאה על כלים של גישור ע"י הסטודנטיות של הקליניקה לישוב סכסוכים, הרצאה ממרכז הסיוע, הרצאה של הממונה על הטרדות מיניות באוניברסיטה.

6. הטרדה מינית בקמפוס

אל הקליניקה הגיעה פניה של סטודנטית מאוניברסיטה מוכרת, אשר הוטרדה מינית על ידי מתרגל. הסטודנטית דיווחה על טיפול רשלני של הממונה על ההטרדות בקמפוס וניהול לקוי של ההליך המשמעתי. הקליניקה פנתה בשם הלקוחה לאוניברסיטה על מנת לפעול לשיפור הנוהל והשירות. טרם התקבלה תגובה.

III. <u>סיוע משפטי במרכזי זכויות</u>

1. סיוע משפטי לנשים שנחלצות ממעגל הזנות (פרויקט ממשיך)

הפרויקט מתבצע בשיתוף פעולה עם עמותת "לא עומדות מנגד" המטפלת בנשים פעילות בזנות ומסייעת להן להיחלץ מהזנות. סטודנטיות מהקליניקה מעניקות סיוע משפטי חינם לנשים בזנות. מרבית הפניות עוסקות בהיבטים המשפטיים של חיים בעוני: הסדרי חוב, פשיטת רגל, זכויות בביטוח לאומי, דיור, ודברים דומים.

לאור המפגשים עם נשים אלו, והיכרות עם הסוגיות המשפטיות עמן הן מתמודדות הכינו הסטודנטיות זכותון לנשים העוסק בהיבטים שונים של מיצוי זכויות של נשים שורדות זנות. מדובר בחוברת של 54 עמודים שתופץ הן וירטואלית והן כהארד קופי לכלל העמותות העוסקות בנשים שורדות זנות – הזכותון מתורגם לערבית, רוסית ואמהרית. (תירגום, עיצוב והדפסת הזכותון מומן באמצעות כספי פרס יערי אשר בו זכתה עו"ד ורדית אבידן בשנה שעברה).

2. **מרכזי זכויות במערב חיפה:** הקליניקה משתתפת במתן סיוע משפטי במרכזי הזכויות במערב חיפה.
3. **מרכז זכויות לחסרי מעמד בחיפה:** הקליניקה מעניקה סיוע משפטי בתחומי הקליניקה לפונות במרכז הזכויות לחסרי מעמד.

IV. <u>חגיגות יום האישה</u>

כמדי שנה ב – 8.3.19 יום האישה הבינלאומי, הסטודנטיות הקימו דוכן בקמפוס לשם העלאת המודעות לזכויות נשים ולשם גיוס תרומות לקידום נושא הקשור לזכויות נשים. השנה נתרמו תמרוקים על ידי סטודנטיות וסטודנטים ועל ידי חברי וחברות הפקולטה. סטודנטיות שהגיעו לדוכן ארזו את התמרוקים בסלסלות וכתבו ברכה אישית ואלה נתרמו לנשים במעון נשים מוכות, אשר קיים בו חוסר תמידי בתמרוקים ומוצרי יופי לנשים אשר עוזבות את ביתן באישון לילה ללא ציוד ונמלטות למקלט.

הקליניקה למשפט טכנולוגיה וסייבר

מנחה קלינית: ד"ר עו"ד דלית קן-דרור פלדמן

מנחה אקדמי: ד"ר דניאל בן-אוליאל

הקליניקה למשפט טכנולוגיה וסייבר הינה הקליניקה הראשונה בארץ מסוגה, ומטרתה להתמודד עם האתגרים המשפטיים הרבים המתעוררים בעידן הטכנולוגי. סוגיות אלה כוללות, בין היתר: הגנת הפרטיות ו-Big Data, קניין רוחני, חופש הביטוי ברשת, התקפות קיברנטיות וביטחון לאומי, אחריות ספקים לפגיעות ברשת ועוד. הקליניקה משלבת הבנה בחידושים הטכנולוגיים יחד עם מומחיות בתחומי המשפט הרלבנטיים לרגולציה של חידושים אלה, ועושה שימוש בכלים משפטיים כמכשיר לשינוי חברתי לשם הגנה על זכויות בהקשרים של טכנולוגיה וסייבר. השנה הקליניקה התרכזה גם בנושא של קידום יזמות טכנולוגית.

בקליניקה השתתפו בשנה"ל תשע"ט 15 סטודנטיות וסטודנטים, שפעלו במסגרת מספר פרויקטים:

I. חופש הביטוי המקוון

1. חקיקה

בשנתיים האחרונות חזינו בגל נסיונות חקיקה המערבות חסימת תכנים ואתרים. בתגובה להצעות חוק אלה, ומתוך מטרה להגן על חופש הביטוי המקוון, מובילה הקליניקה בשנתיים האחרונות (בשיתוף עם איגוד האינטרנט הישראלי) קואליציה של גופים הפועלים לשימור חופש הביטוי המקוון באמצעות כתיבת תגובות על הצעות החוק, נטילת חלק בדיונים בוועדות הכנסת, קיום ארועים והסברה. בין הארגונים בקואליציה: המכון הישראלי לדמוקרטיה, האגודה לזכויות האזרח, הסדנה לידע ציבורי, התנועה לזכויות דיגיטליות, ויקימדיה ישראל, התנועה לחופש המידע, "אשנ"ב", חדר 404 ועוד.

השנה הקליניקה השתתפה בכ-5 דיונים בוועדות בכנסת (עד לפיזורה) והמשיכה ללוות הצעות חקיקה, בכולן נכתבו תגובות להצעות (לעיתים אף יותר מאחת).
ועדה משותפת לוועדת הכנסת ולוועדת המדע והטכנולוגיה: דיון בחוק התקשורת וסינון תכנים פוגעניים [חוק התקשורת (בזק ושידורים — חובת סינון אתרים פוגעניים)], שזכה לכינוי "חוק הפורנו" (הקליניקה אף השתפה בדיונים בוועדת הכלכלה סביב אותה הצעת חוק).

ועדת הכלכלה: דיון בתיקון מספר 5 לחוק זכות יוצרים העוסק בין היתר בחסימת תכנים ואתרים. הקליניקה סייעה בהכנסת הסדר על "יצירות יתומות" (מהלך יזום על ידי הספריה הלאומית ומשרד המשפטים) וכן בהכנסת פטור מפיצוי סטטוטורי במקרים מתאימים.

ועדת הכלכלה: הצעת חוק בדבר הסרת תכנים (הצעת חוק להסרת תוכן שפרסומו מהווה עבירה מרשת האינטרנט) – הצעת החוק נעצרה בהוראת ראש הממשלה לפני שהובאה לקריאה שניה ושלישית (הדיונים בוועדה הסתיימו). ההצעה עברה מספר גלגולים והקליניקה הצליחה ביחד עם ארגונים אזרחיים נוספים, להביא לאימוץ נוסח מאוזן יותר מהנוסח שהוצע בתחילה.

יום עיון בתחום חופש הביטוי באינטרנט: ב-6.12.2018 קיימה הקליניקה יום עיון בנושא חופש הביטוי באינטרנט בתקופת בחירות. הכנס כלל הרצאות על שימוש בבוטים והשפעתם על חופש הביטוי וכן הרצאות על חסימת אתרים והסרת תכנים. הפנל האחרון עסק בחסימת אנשים מעמודים של אנשי ציבור בעיקר בתקופת בחירות. הכנס מומן באמצעות מענק של 20,000 ש"ח של איגוד האינטרנט הישראלי שבו זכתה הקליניקה. הכנס צולם והועלה לאתר הפקולטה.

חוק מערך הסייבר: הקליניקה כתבה תגובה לתזכיר חוק מערך הסייבר, המצביעה על מספר בעיות מבחינת חופש הביטוי וההגנה על הפרטיות בתזכיר.

2. אכיפה אלטרנטיבית

אכיפה אלטרנטיבית היא הפרקטיקה שבה המדינה פונה כאחד האדם לחברות פרטיות או לאנשים פרטיים המפעילים אתרי אינטרנט כמו פייסבוק או יו-טיוב ומבקשת להסיר או לחסום תכנים לאור מדיניות האתר. רוב הפניות של המדינה במסלול זה מתקבלות, מבלי שהציבור הרחב מודע לפניות אלה כלל ועיקר. הקליניקה, יחד עם גורמים נוספים וביניהם איגוד האינטרנט הישראלי, המכון הישראלי לדמוקרטיה, האגודה לזכויות האזרח בישראל והתנועה לזכויות דיגיטליות, פנתה לפרקליט המדינה בנושא בבקשה כי הפרקטיקה תעוגן בהנחיות פרקליט, ואף הציעה כי יוקם גוף

ציבורי שיפקח על הפעילות הנדונה. מתגובת פרקליט המדינה עולה כי הפרקטיקה תעוגן בהנחיות פורמליות בקרוב, אולם הפרקליט דחה את ההצעה להקים גוף פיקוח ציבורי.

בעקבות הפרויקט, ד"ר דלית קן-דרור פלדמן, מנהלת הקליניקה, יחד עם פרופ' ניבה אלקין קורן כתבו מאמר, הנמצא בשיפוט בכתב העת המשפט במכללה למנהל (במסגרת חוברת נושאית לכבוד עשרים שנים לחוק חופש המידע).

3. **הארכת תקופת החיסיון בגנזך המדינה**

בעקבות פניית עמותת ויקימדיה לקליניקה, עלה כי ישנה כוונה לתקן את תקנות גנזך המדינה כך שתוארך באופן גורף התקופה בה חומרים בעלי רגישות ביטחונית המופקדים כיום בגנזך המדינה יהיו חסויים. באוקטובר 2018 פנתה הקליניקה ליועץ המשפטי לממשלה יחד עם גורמים נוספים (איגוד האינטרנט הישראלי, התנועה לחופש המידע ועמותת ויקימדיה ישראל) בטענה כי התקנות המוצעות אינן מבחינות בין חומר שישנה הצדקה להאריך את החיסיון וכאלה שלא, ואינן מאפשרות גישה של הציבור הרחב ובכללו אף חוקרים לחומרים בגנזך. לפיכך הציעה כי תהיה דרישה לבחון את החומר החסוי ולהאריך את התקופה רק ביחס לחומרים שהחיסיון דרוש לשם הגנה על ביטחון המדינה או הציבור. בפברואר 2019 התקבלה תשובת היועץ המשפטי לפיה לאחר בחינה מחודשת, נמצא כי יש צורך בטחוני אמיתי להאריך את התקופה ב-20 שנים בצורה גורפת על כלל המסמכים החסויים, ועל כן, התקנות יתוקנו כלשונם.

4. **חסימת אנשים מעמודים של אישי ציבור ברשתות חברתיות**

הקליניקה פנתה ליועץ המשפטי לממשלה בקריאה לקביעת כללים מנחים באשר לאפשרות של חסימת אנשים מעמודים של אישי ציבור ברשתות החברתיות. במסמך הקליניקה פירטה את המצב המשפטי הקיים, והציעה לקבוע כללים ברורים לדרך ניהול אתר איש הציבור. לפניה הצטרפו גורמים נוספים וביניהם פרופ' ניבה אלקין-קורן, פרופ' קרין נהון, ד"ר רועי פלד, ד"ר תהילה אלטשולר שוורץ, עו"ד יורם הכהן, עו"ד יהונתן קלינגר ועו"ד אבנר פינצ'וק. נציגת היועץ המשפטי לממשלה השיבה כי היועמ"ש אינו יכול להנחות אנשי ציבור לגבי התנהגותם ברשתות החברתיות, אולם יבחן את הנושא בנוגע להנחיית שרים בתחום. הקליניקה כותבת נייר עמדה בנושא ובו הצעה כיצד אנשי ציבור אמורים לנהוג בתחום.

5. **פרויקט "הט(ע)יות ברשת"**

הקליניקה למשפט לטכנולוגיה ולסייבר, בשיתוף עם איגוד האינטרנט הישראלי והמכון הישראלי לדמוקרטיה קיימו במהלך החודש לפני הבחירות לכנסת 2019, קו חם של דיווחים על משתמשי פייסבוק החשודים כפרופילים מזויפים. מטרת הפרויקט הייתה לשמור על סביבה מקוונת נקייה מהשפעות שאינן לגיטימיות. לקו החם הגיעו למעלה מ-500 פניות אשר נבחנו ידנית על ידי הסטודנטים בקליניקה על פי קריטריונים שנקבעו. פניות שנמצאו כחשודות, הועברו לבחינת הפלטפורמה הרלוונטית, ומתוכן נחסמו בין שלישי לחצי מהמשתמשים.

הקליניקה אף כתבה תנאי שימוש ומדיניות פרטיות לכלי לזיהוי בוטים ברשת הטוויטר, שפותח במסגרת האקתון של פרויקט הבוטים הגדול, שהתקיים באוניברסיטת חיפה.

בנוסף, פנתה הקליניקה יחד עם גופי חברה אזרחית ופעילי החברה האזרחית וביניהם – פרופ' ניבה אלקין קורן, פרופ' אלי ביהם, פרופ' קרין נהון, פרופ' אור דונקלמן, תא"ל (מיל.) איתי ברון ועוד ליו"ר ועדת הבחירות בבקשה לקביעת גורם רשמי בוועדת הבחירות לדיווח על ניסיונות להשפעה בלתי הוגנת על הבחירות לכנסת ה-21 באמצעות שימוש בישויות מתחזות. המכתב התקבל בוועדה ונקבע בעל פה נוהל העברת פניות בנושא.

בעקבות הפעילות של הקליניקה בתחום צפויים להתפרסם מספר מחקרים, בין השאר, על ידי ד"ר דלית קן-דרור פלדמן, ד"ר יפעת נחמיאס (שסייעה לקליניקה בפרויקט זה) ופרופ' ניבה אלקין קורן.

לקראת הבחירות הקרובות בחודש ספטמבר 2019 הקליניקה תמשיך בפרויקט זה ואף תנסה להרחיב את הפעילות לתחומים נוספים כגון מניעת תעמולת בחירות בלתי מסומנת, פעילות האסורה לפי כללי ועדת הבחירות המרכזית.

II. <u>רגולציה של "רחפנים"</u> (ממשיך משנה שעברה)

על אף ש"רחפנים" (בעגה מקצועית רבי להב/כטב"מים/כטמ"מים) מצויים כיום בשימוש נרחב, הרגולציה בתחום חסרה. לאחר שבשנה שעברה הקליניקה כתבה נייר מדיניות שנשלח בין היתר לרת"א (רשות התעופה האזרחית) וערכו יום עיון עם בעלי עניין (למשל: עורכי דין בתחום, חברות מסחריות, חברות ביטוח, מפתחים וארגונים מקצועיים), בסמסטר א' המשיכה הקליניקה לעסוק בתחום וכתבה תגובה על תזכיר חוק לתיקון תקנות הטיס בכל הנוגע לכטב"מים. הקליניקה אף השתתפה בדיון בכנסת בוועדת המדע בנושא רגולציית כטב"מים.

בנוסף, הקליניקה נכחה במעמד הקמת הארגון הישראלי לכטב"ם שרוקם עור וגידים בימים אלה, בו שותפות חברות מסחריות שונות לצד משקיפים מהאקדמיה.

בסמסטר ב' כתבה הקליניקה תגובה לטיוטת תקנות ובהן רפורמה מקיפה אותה מובילה רשות התעופה האזרחית בנושא כטב"מים וכן הגיבה על הנחיות בתחום הפרטיות אותן פרסמה הרשות להגנת הפרטיות בנושא.

הקליניקה ממשיכה את שיתוף הפעולה בתחום עם המעבדה לרובוטיקה ו-BIG DATA מאוניברסיטת חיפה בהובלת ד"ר דן פלדמן. מאמר משותף בנושא, של ד"ר דלית קן-דרור פלדמן וד"ר דן פלדמן, אמור לצאת לשיפוט במהלך הקיץ.

III. <u>פרויקט היזמות</u>

בשל הצטרפותו של ד"ר דני בן-אוליאל כמנחה אקדמי, ולאור מומחיותו בתחום, הקליניקה עוסקת במספר תחומים הקשורים ליזמות טכנולוגית, וביניהם:

א. מימון המונים

במהלך השנה הקליניקה בחנה מהם היתרונות והחסרונות של מימון המונים עבור יזמים והאם ההליך אינו מהווה מעיין מסלול "עוקף בורסה" באמצעותו ניתן לחמוק מחובות שונים כגון תשקיף. הקליניקה צפויה לפרסם סקירה קצרה בנושא באתר הקליניקה במהלך סימסטר הקיץ.

ב. השקעות אנג'לים בחברות הזנק בישראל

הקליניקה נפגשה עם עו"ד אופיר לוי ממשרד עורכי הדין ארנון ושות' וכן פנתה לרשות לחדשנות ולרשות המיסים על מנת לקבל נתונים על הקף השימוש שנעשה ב"חוק האנג'לים" (גורמים המשקיעים כבודדים בחברות הזנק) במסלולים השונים של ההשקעה הקבועים בו, ועל היקף ההטבות שניתנו בו. מטרת הקליניקה היא לבחון את ההסדר שנקבע שם והאם הוא אכן העלה את כמות האנג'לים המשקיעים בחברות הזנק.

במהלך סמסטר ב' פנתה הקליניקה לראש רשות המיסים בבקשה לקבל נתונים על כמות בקשות הפטורים של אנג'לים ממס. בחודש יולי 2019 התקבלה תשובה מטעם רשות המיסים ובה נתונים חלקיים. הקליניקה לומדת את התשובה ותמשיך בבחינת הנושא.

ג. יזמות נשית

הקליניקה, בשיתוף פעולה עם הקליניקה למשפט ופמיניזם, בוחנת האם ישנו שוני מגדרי בין יזמים ליזמיות בתחום הטכנולוגיה, ובמידה שפער כזה קיים לבחון האם יש לתת עליו את הדעת במסגרת חלוקת המענקים והתמיכה ליזמים. הסטודנטים אספו חומרים שונים שדנו בנושא וערכו סקירה ספרותית בתחום. המטרה היא להציג את הממצאים השונים על התחום במסמך יחיד. בשלב הבא, יהיה מקום לאסוף נתונים עדכניים ולכתוב נייר עמדה כולל שיוגש לגופים רלוונטיים כמו המרכז לטיפוח יזמות (מט"י). לקראת שנה"ל תש"פ הקליניקות בוחנות אפשרות של שיתוף פעולה עם מרצות בתחום הניהול ממכללת רופין וממכללת כנרת בנושא זה, אשר מנסות אף הן להבין את הבעיות הקיימות בתחום היזמות הנשית בישראל.

ד. השקעות מוסדיים

הקליניקה בוחנת את השקעות הגופים המוסדיים (חברות הפנסיה, חברות הביטוח וכיו"ב) בתחום היזמות הטכנולוגית במטרה לבדוק האם יש מקום לפעול להגברת התמריצים להשקעות בתחומים אלה. בהיותם של גופים אלה משקיעים גדולים השקעתם בתחום יכולה ליצור מקומות עבודה חדשים ולהביא להקמתן והצלחתן של יותר חברות הזנק בישראל. מצד שני לאור העובדה ששוק חברות ההזנק הינו הפכפך מבחינה כלכלית, אנשים רבים עלולים להיפגע בפנסיה או בזכויות סוציאליות נוספות אם גוף מוסדי ישקיע הון בחברה שתיכשל. הסטודנטים אספו חומרים שונים שדנו בנושא וערכו סקירה ספרותית בתחום. לאור הנתונים הקליניקה תבחן בשנה הבאה האם ישנו

מקום לפנות למשקיעים המוסדיים או לרגולטורים הרלוונטיים בהמלצות להשקעות שונות שיביאו לרווחת הכלל.

ה. מדריך ליזם המתחיל, מדריך לפרטיות באפליקציות

הקליניקה כתבה מדריך ליזם המתחיל ובו מונחים בסיסיים בעולם היזמות. כך גם כותבת הקליניקה את המדריך לפרטיות באפליקציות. הכתיבה עתידה להסתיים בקרוב ולעלות לאתר.

ו. הגדרת יזם

במהלך סמסטר ב׳ החלה הקליניקה לבחון את ההסדרים המשפטיים הקיימים בנוגע להכרה בפעולות היזם שבוצעו בשלב של טרום הקמת החברה כמחייבות את החברה. במהלך הסמסטר בוצעה חשיבה ראשונית ובשנה הבאה הקליניקה צפויה לכתוב נייר עמדה בנושא לרגולטורים הרלוונטיים, ותיבחן אפשרות לכתוב מאמר אקדמי בנושא.

IV. רגולציה של מכוניות אוטונומיות

בשנת הלימודים תשע״ח ניסחה הקליניקה נייר עמדה בתחום האחריות הפלילית ומכוניות אוטונומיות, שטרם פורסם. מנחת הקליניקה ד״ר דלית קן-דרור פלדמן, הציגה בכנס בינלאומי בתחום הבינה המלאכותית (ai: legal ethical implications workshop) את ממצאי נייר העמדה והוזמנה גם לכתוב את ממצאיה בבלוג משפטי שפורסם בחודש מאי 2019.

הקליניקה נמצאת בקשר עם המרכז לתחבורה בטכניון (בהקמה) ואף תמכה בבקשתם להקים מרכז לחקר התחבורה האוטונומית. הקליניקה תשתף פעולה עם חוקרי המרכז בהיבטים של קידום מדיניות.

המחקר של מכוניות אוטונומיות והיבטים פליליים, התקבל גם לכנס אקדמי שאמור להתקיים בחודש ספטמבר בליסבון, פורטוגל - Católica Graduate Legal Research Conference 2019 וצפוי להיות מוגש לפרסום אקדמי לאחריו.

V. תקנון זכויות יוצרים

הקליניקה סייעה לפרויקט ״יודעת״ של מכון ון ליר ושל הסדנא לידע ציבורי בניסוח תקנון האתר מבחינת זכות היוצרים ומדיניות הפרטיות. פרויקט זה נועד לרכז באופן מקוון חומרים העוסקים בשאלות של מגדר ונשים. הקליניקה קיבלה מענק של 7500 ₪ על מעורבותה בפרויקט.

VI. השכלה נגישה

מזה מספר שנים עוסקת הקליניקה בקידום עקרון ההשכלה הנגישה, לסייע בשיפור הנגישות של חומרי הוראה ומחקר המוגנים בזכויות יוצרים בקרב המוסדות להשכלה גבוהה בישראל. במסגרת פרויקט זה ייסדה הקליניקה פורום השכלה נגישה שהורכב מנציגי מרבית המוסדות לשכלה גבוהה בארץ בשיתוף עם בית הספר למשפטים, המסלול האקדמי - המכללה למנהל. הפורום נוהל בראשות פרופ׳ ניבה אלקין-קורן, פרופ׳ אורית פישמן-אפורי, גב׳ עמירה דותן ומנחת הקליניקה. הפורום הגיע בשנת 2011 לעיצוב עקרונות שימוש הוגן בתחום המקראות המודפסות והשמורים הדיגיטליים.

לאור בקשות שעלו ממוסדות להשכלה גבוהה בארץ להמשיך וללוות את הטמעת העקרונות, התקיימה בפברואר 2018 פגישה מחודשת של הפורום להשכלה נגישה.

השנה הקליניקה הצליחה להגיע להסכמה בפורום בכל הנוגע להליך הפקדת התזות במוסדות להשכלה גבוהה ואף הייתה שותפה לניסוח טופס ההפקדה החדש. לטופס המוצע צורף נייר עמדה קצר הפונה לות״ת ומבקש להכיר בטופס בפרט ובפרסום נגיש בכלל (Open Access), כחיוני לצורך מיצוב ישראל על מפת המחקר העולמית.

VII. ארגון כנסים, השתתפות בכנסים או הרצאות אורח

1. ד״ר קן-דרור פלדמן הוזמנה להעביר הרצאה בנושא זכויות יוצרים באקדמיה, בעקבות פרויקט השכלה נגישה, ביום עיון של הסגל האקדמי והמנהלי במכללת רופין ביום 26.6.2019.

2. ד"ר קן-דרור פלדמן מונתה כמזכירת הוועדה הלאומית להיבטים משפטיים ואתיים של בינה מלאכותית בראשות פרופ' קרין נהון. בוועדה חברה אף פרופ' ניבה אלקין-קורן. דוח הוועדה הוגש בחודש אוגוסט 2019 לוועדה המתכללת וצפוי להיכנס לדוח כולל ובו דוחות נוספים של תתי ועדות נוספות שהוקמו בתחום הבינה המלאכותית. הדוח הכולל אמור להיות מוגש לראש הממשלה הנבחר עם כניסתו לתפקיד.
3. הקליניקה ארגנה יום עיון ב-6.12.18 בנושא חופש הביטוי באינטרנט בתקופת בחירות. הכנס כלל הרצאות על שימוש בבוטים והשפעתם על חופש הביטוי וכן הרצאות על חסימת אתרים והסרת תכנים.
4. ד"ר קן-דרור פלדמן השתתפה במספר ארועים וכנסים במהלך השנה:

- פאנל בנוגע לתיקון מספר 5 לחוק זכות יוצרים במסגרת הסדנא השנתית לחוקרים בתחום הקניין הרוחני, שהתקיימה במרכז הבינתחומי בהרצליה (אוקטובר 2018).
- כנס ראש הממשלה לחדשנות 2018 בשיתוף עם מרכז פרס לשלום ולחדשנות שהתקיים במרכז הקונגרסים. הכנס במלואו הוקלט והועלה לאתר יו-טיוב (אוקטובר 2018).
- כנס UVID 2018 בינלאומי שהתקיים באולם אבניו באייר פורט סיטי, הרצאה על הבעיות הרגולטוריות הקיימות בתחום הכטב"מים במסגרת (נובמבר 2018).
- ai: legal ethical implications workshop, ד"ר קן דרור-פלדמן הציגה את ממצאי נייר העמדה של הקליניקה בתחום האחריות הפלילית ומכוניות אוטונומיות (נובמבר 2018).

הקליניקה לזכויות אדם בחברה

מנחה קלינית: עו"ד סמר קודחה

מנחה אקדמי: פרופ' סנדי קדר

הקליניקה לזכויות אדם בחברה שמה לעצמה למטרה לקדם זכויות אדם של אוכלוסיות מודרות ומוחלשות. הקליניקה עוסקת במגוון תחומים, והעיקרים שבהם: הזכות לדיור, זכויות אנשים עם מוגבלות, מעמד משפטי בישראל, וסיוע משפטי לפליטים. לצד הפרויקטים העיקריים עוסקת הקליניקה בסוגיות שונות המגיעות אליה במהלך השנה.
בשנה הבאה תעבור הקליניקה שינוי במיקוד ובפעילות. במקום הליווי האקדמי של פרופ' סנדי קידר, בשנה הבאה המנחה האקדמי יהיה ד"ר איתמר מן. לצד המשך העיסוק של הקליניקה בזכויות חברתיות, ובמיוחד בזכות לדיור, נושא אשר עד כה תפס נפח רב מהפעילות שלה, הקליניקה תרחיב את פעילותה בנושא זכויות האדם הבינלאומיות, וזכויות מבקשי מקלט. בין היתר תתמקד הקליניקה בסיוע משפטי לחסרי מעמד, פליטים, ומבקשי מקלט במסגרת מרכז הזכויות שהוקם בשיתוף עם הקליניקה לשירותים רפואיים של הטכניון בהדר. הקליניקה לזכויות אדם תעסוק בהנגשה ובמימוש זכויותיהם של מבקשי המקלט לרבות הסדרת מעמד, הזכות לבריאות (פיזית ונפשית) , הזכות לדיור ולקבלת שירותי רווחה. עוד בהקשר של זכויות פליטים, הקליניקה פעלה בשנים האחרונות בסיוע לפליטים ביוון ומתכוונת להמשיך פעילות זו גם בשנת הלימודים הקרובה. עוד מתוכנן בשנה הבאה פרויקט משותף עם הוועד הציבורי נגד עינויים במסגרתו יבצעו הסטודנטים תצפיות, מחקר ומוניטורינג להליכים המתקיימים בפני בית משפט צבאי.

הפעילות בקליניקה תאפשר לסטודנטים לעמוד על יחסי הגומלין בין המשפט הבינ"ל למשפט המקומי החוקתי והמינהלי, ולזהות כלים לפעילות במערכת המשפט המקומית אשר ההגנה בה על זכויות אדם הולכת ומתכרסמת. הכלים המשפטיים שייעשה בהם שימוש יהיו מגוונים, לרבות כתיבת ניירות מדיניות, ייצוג פרטני, עתירות משפטיות, כתיבת דו"חות צללים, ועוד.

בשנת הלימודים תשע"ט השתתפו בקליניקה 8 סטודנטים וסטודנטיות שהיו מעורבים בפרויקטים שונים, ובהם:

I. הזכות לדיור

1. תיקים פרטניים

- שלוש אחיות שהן דיירות מוגנות של עמידר בעכו פנו לקליניקה לסיוע בתהליך תיקונים שעמידר מבצעת בדירתן המשותפת. במהלך התיקונים והשיפוצים אשר עמידר החלה בעקבות צו הסרת סכנה שהוצא לנכס, הועברו הדיירות לדיור חלופי בעכו. יחד עם שני סטודנטים שעובדים על המקרה שלהן, ביקרנו בשתי הדירות תוך כדי מתן ליווי וייעוץ משפטי לאחיות על מנת לוודא שהן ממצות את זכויותיהן הן במסגרת הדיור החלופי והן במהלך המעבר חזרה לדירה המקורית, לרבות סיוע בהעברת ההנחות שמגיעות להן לנכס החלופי (ארנונה, מים חשמל וכו').
הליווי והייצוג כוללים סיוע לדיירות במיצוי זכויותיהן מכח חוק הגנת הדייר, ובין היתר לדאוג שעמידר תישא במלוא האחריות המוטלת עליה עפ"י הדין לרבות הנשיאה בעלויות התיקונים (במיוחד שמדובר כאן בתיקונים הקשורים לקונסטרוקציה של המבנה שמיועד לשימור), בהוצאות הדיור החלופי ועוד.
בשלב זה, תקופת השיפוץ מתארכת מעל למה שהובטח, אנו ממשיכים ללוות את הדיירות ולוודא שעמידר ממשיכה לממן את דמי השכירות בדירה החלופית. בסיום התיקונים נדאג שהדיירות יקבלו פירוט מלא בכתב על אודות השיפוץ שבוצע וכן לדרוש מעמידר להעניק להן אחריות בגין אותן עבודות.
- הקליניקה ממשיכה בייצוג וליווי משפטי של שתי משפחות, דיירים בשתי דירות אחת בחליסה ואחת בוואדי אלנסנאס בחיפה (הייצוג החל במסגרת פרוייקט זכויות הדיור בחיפה אשר הסתיים באוקטובר 2018) בתביעות סילוק יד שהוגשו נגדם ע"י עמידר. את הדיירים אנו מלווים מזה כמעט שלוש שנים, לאחר שהקליניקה ייצגה את הדיירים גם בהליכים שקדמו להגשת תביעות הפינוי ע"י עמידר.
התביעה הראשונה נמחקה בזכות כתב ההגנה שהגשנו בשם הדיירת, וכעת אנו ממשיכים ללוות אותה על מנת לוודא שתהליך הסדר התשלומים מול עמידר יתבצע כסדרו. על אף קיומו של פסק הדין המאשר את הסדר התשלומים, עמידר מעכבת את שוברי התשלום בטענה כי ועדה פנימית צריכה לאשר את ההסדר. אנחנו נמצאים במגע ישיר עם ב"כ עמידר, ובמידה והדבר לא יוסדר נאלץ לפנות לבית המשפט.

תביעת הפינוי של הדייר השני ומשפחתו, נמצאת כעת בשלב שלפני דיון ההוכחות. בינתיים הצלחנו להשאיר אותו ואת המשפחה בבית מאז שהתביעה הוגשה ב 2016, ולחצנו על ב"כ עמידר להעלות את עניינו שוב בפי ועדת פשרות של רשות מקרקעי ישראל, על מנת לבחון שוב אפשרות להסדיר את זכויותיו הקנייניות בנכס, לפני מועד ההוכחות. התכנסות ועדת הפשרות במינהל נדחתה מספר פעמים ואנו תקווה כי כשתתכנס תאשר את רכישת הזכויות בנכס. אם הרכישה תאושר נסייע בהליך שמאות ומו"מ לקראת הרכישה. במידה והוועדה תדחה את הבקשה נמשיך לנהל את התיק בבית משפט. בינתיים הסטודנטים כבר קיבלו הנחיות ומטלות להכין את התיק להוכחות ועסוקים בעיקר בהכנת חקירות נגדיות.

- הקלינקה מייצגת אישה גרושה, אם לששה ילדים מג'סר אלזרקה, עם מוגבלות נפשית שהופנתה ע"י מלווה מטעם משרד הבריאות. הלקוחה במצב סוציואקונומי קשה מאוד, הגרוש שלה מצוי בהליך פשיטת רגל, התחתן בשנית ואינו משלם מזונות. היא מקבלת סיוע בשכ"ד וקצבאות מביטוח לאומי. הקלינקה מסייעת ללקוחה בהגשת בקשה לדיור ציבורי, ובאמצעות בקשה זו גם בקשה לסיוע מוגדל בשכר דירה (בשל היעדרן של אפשרויות דיור ציבורי בג'סר אלזרקה). בעקבות הפנייה ותזכורת ניתנה תשובה חלקית לפיה היא זכאית לסיוע מוגדל והמימוש הועבר לחברה המשכנת.

2. פרויקטים לשינוי מדיניות

- **תיקונים/שיפוצים בנכסים בדיירות מוגנת**

במהלך עבודת הקלינקה לאורך השנים נתקלנו בבעיה מערכתית של היעדר פיקוח נאות על שיפוצים ותיקונים בנכס בדיירות מוגנת. לאחר שנסיונות לקיים דיאלוג עם היועמ"ש לא עלו יפה, הסטודנטים הכינו נייר עמדה העוסק בהיעדר שקיפות ופגיעה בכללי הצדק הטבעי בכל הנוגע להליך תיקוני הנכסים בדיירות מוגנת המנוהלים ע"י עמידר. בנייר העמדה אנו מציעים להסדיר את העניין דרך נוהל מסודר וברור, שיחייב את החברה המשכנת להתנהל בשקיפות מלאה וליידע את הדייר, וכן לתת לו זכות טיעון ולשתפו בכל שלבי הליך התיקונים/ שיפוצים. בהתאם למענה נשקול הליכים עקרוניים בעניין.

- **הנגשת אתר עמידר בשפה הערבית**

בתחילת חודש ינואר שלחנו ליועמ"ש של עמידר דרישה להנגשת אתר עמידר לשפה הערבית. יודגש כי בעבר ולפני חקיקת חוק יסוד: הלאום, פנייה דומה הקשורה לפרסום מכרז של עמידר בשפה הערבית התקבלה בחיוב.
במרץ התקבלה תשובת היועצת המשפטית של חברת עמידר, בה נאמר בין היתר כי כיום ולאור סעיף 4 לחוק יסוד: הלאום אין כל חובה להנגיש את האתר בערבית, ואין הדבר מהווה אפליה אסורה, וכי חברת עמידר ממילא ולפנים משורת הדין, נותנת מענה טלפוני בערבית.
הקלינקה פנתה ליועץ המשפטי לממשלה בדרישה שיתן הנחיות ליועצים המשפטיים של עמידר ומשרד הבינוי והשיכון, על אודות פרשנותו של חוק יסוד: הלאום ובמיוחד על אודות חובת פרסום האתר בשפה הערבית לצורך השמירה על הזכות לשוויון, אשר היועמ"ש עצמו הצהיר כי אין חוק יסוד: הלאום בא לגרוע ממנה. הקלינקה כעת שוקלת להגיש עתירה בנושא, וזאת על אף החשש מפסיקה שיהיה בה כדי לפגוע במעמד השפה הערבית לאור חוק יסוד: הלאום.

II. <u>זכויות פליטים, מבקשי מקלט וחסרי מעמד</u>

1. קבלת קהל במרפאת חסרי המעמד בהדר

במסגרת עבודת הקלינקה עם המרפאה כחלק משיתוף פעולה בין כלל המערך הקליני בפקולטה לבין המרפאה הסטודנטיאלית לחסרי מעמד בבית הקרנות בהדר (של הטכניון), זכו כל הסטודנטים להגיע בצוותים עם המנחה, לשלוש שעות (בין פעם לפעמיים בשבוע) של קבלת קהל על בסיס Walk-In. הלקוחות במרפאה הינם מבקשי מקלט מאפריקה וחסרי מעמד פלסטיניים המתגוררים באזור חיפה. במסגרת קבלת הקהל, טיפלה הקלינקה בנושאים שונים: דיני עבודה, מעמד בישראל, מיצוי זכויות בבריאות, ועוד.
המפגש עם אוכלוסייה זו מהווה חוויה מיוחד ומעצימה עבור הסטודנטים והסטודנטיות, וכן חשיפה לתחומי משפט מגוונים ללא הכנה מקדימה, התנסות בראיונות עם לקוחות, איסוף מסמכים וניסוח הבעיה המשפטית של הלקוח. לצד זאת, ההתנסות מזמנת לסטודנטים התמודדות עם מגבלות המשפט, ועם הקשיים שמערים המשפט על מיצוי זכויות האדם של אנשים ללא מעמד. בנוסף לטיפול בפניות הפרטניות של הפונים, הקלינקה מתחילה לבחון את הבעיות המערכתיות שהתיקים חושפים במטרה לקדם מדיניות בנושא הנגישות לבריאות עבור אנשים חסרי מעמד.

במסגרת הטיפול בחסרי מעמד, הקליניקה מייצגת שני תיקים מעבר למתן ייעוץ משפטי ראשוני:

- הקליניקה מייצגת זוג בהליך ערר על סירוב לבקשת התאזרחות. מדובר בזוג עם ילדים, הנשואים מזה 15 שנה, המתגוררים בחיפה מאז שהתחתנו. האישה הינה אזרחית ערבייה תושבת חיפה, ובן זוגה הוא תושב קבע, יליד מזרח ירושלים, ועובד מזה עשרים שנה בישראל. בקשת ההתאזרחות שהגיש הבעל סורבה מחמת "מניעה פלילית" (בשל עבירת רכוש, ותלונה נוספת שהוגשה על ידי האשה, שתיהן לפני מספר שנים). בני הזוג פנו לקליניקה לסייע להם בהגשת ערר. תשובת מרשם האוכלוסין טרם התקבלה. במידה והערר יידחה הקליניקה תגיש בשם הזוג עתירה לבית המשפט המחוזי. בעקבות המקרה, הקליניקה אף פועלת לשינוי מדיניות בנושא הקריטריונים ל"מניעה פלילית" (ראו שינוי מדיניות).
- הקליניקה מסייעת לאישה תושבת קבע ילידת הגדה, בבקשת התאזרחות עבור בנה שהגיע לגיל 18. (הפנייה מארגון "בית החסד"). לאחר שסייענו בהשלמת המסמכים אנו ממתינים לזימון ללשכת מנהל האוכלוסין.

2. שינוי מדיניות ביחס לקריטריונים ל "מניעה פלילית" בבקשות התאזרחות

עקב הטיפול בתיק פרטני, התבקשו הסטודנטים לבחון את מידת השקיפות ופרסום נהלים וקריטריונים ברורים בכל הנוגע למה נחשב ל"מניעה פלילית" בהליך התאזרחות. בין היתר ביקשנו לבדוק האם ישנה "התיישנות" בגין עבירה שבוצעה לפני זמן רב, איזה סוג של עבירות ייכללו במניעה פלילית, והאם ניתן לערור על המלצת המשטרה למשרד הפנים בעניין המניעה פלילית. הקליניקה שלחה בקשה לפי חוק חופש מידע ובתגובה הופנינו לנוהל המחייב לקבל את המלצת המשטרה. עתירות קודמות בנושא נדחו על ידי בתי משפט. אנו שוקדים על הכנת פנייה לתיקון הנוהל שיכלול הסתייגויות לעניין תקופות התיישנות וכן לעניין סיווג העבירות הפליליות (עוון, חטא פשע וכו') שמהוות "מניעה פלילית".

3. מתן סיוע משפטי ותרגום משפטי למבקשי מקלט ביוון

מזה שלוש שנים הקליניקה משתפת פעולה עם קליניקה משפטית גרמנית המעניקה סיוע משפטי למבקשי מקלט באי היווני כיוס. שיתוף הפעולה נוצר בשל הצורך של הקליניקות האירופיות בדוברי השפה הערבית שיוכלו לסייע לפליטים. במהלך הנסיעות, בנות 14 ימים, הסטודנטיות, יחד עם מנחת הקליניקה וד"ר איתמר מן, סייעו בתרגום במהלך הכנת הפליטים לראיונות בקשות מקלט וכן בליווי המשפטי והכנת חוות דעת משפטיות לצורך תמיכה בבקשות הפליטים בפני הרשויות. מעבר לעבודה המעשית, הנסיעה היא גם למטרות מחקריות, בין שאלות המחקר שנבחנות שאלת היותה של טורקיה "מדינה שלישית בטוחה", שאלות הנוגעות לקריטריונים בבקשות פליטים לאיחוד משפחות במדינות אירופה, הקריטריונים בשאלת "פגיעותם" של הפליטים ושאלות של השפעת התרבות והשפה על תהליך הראיונות לקבלת מעמד. בשנה האחרונה הקליניקה גרמנית גייסה מתרגם קבוע שיעבוד איתה על האי. בגלל חשיבות הפרויקט הקליניקה יזמה שיתוף פעולה דומה עם ארגון שטח נוסף, ואנו מקווים כי הסטודנטים של שנה זו יסעו ליוון בחודש ספטמבר 2019.

III. <u>הזכות לשירותי בריאות</u>

- הקליניקה מסייעת לאישה עם מוגבלות נפשית ופיזית מג'סר אלזרקה, שהופנתה על ידי המלווה ממשרד הבריאות, במיצוי זכויותיה מול הביטוח הלאומי, וכן בהסדרת חובות. בנוסף הקליניקה מנסה לסייע לה במציאת מומחה שייתן חוות דעת בהתנדבות לשם הגשת תביעת רשלנות רפואית הקשורה לניתוח קיצור קיבה שעברה לפני כשנה וחצי.

- הקליניקה מסייעת למשפחה בבקשת החזר הוצאות הסעה באמבולנס לקבלת טיפולי דיאליזה עבור חולה שנפטרה בינתיים, אך בזמנו הייתה מרותקת למיטה ונדרשה להסעה רפואית לצורך קבלת טיפולי הדיאליזה. הסטודנטים הכינו פנייה לשירותי בריאות כללית בה טענו כי קופת החולים אינה פועלת על פי הנהלים לאחר שמשפחתה של המנוחה קיבלה מענה שלילי לבקשתה להחזר הוצאות דמי הנסיעה בפועל. במענה שהתקבל לאחרונה התעלמה קופת החולים מהסתירה שבין תשובתה לנהלים העדכניים של משרד הבריאות ובעקבות כך הקליניקה תפנה גם למשרד הבריאות להמשך טיפול.